

EESTI MAAÜLIKOOL
Põllumajandus- ja keskkonnainstituut

Katre Rohumägi

**KOERAGA MATKAMINE LOODUSMAASTIKEL –
TEGEVUSED JA MÕJUD**

**DOG HIKING IN NATURE AREAS – ACTIVITIES AND
IMPACTS**

Magistritöö
Loodusturismi õppekava

Juhendaja: Marika Kose, *MSc*

Tartu 2021

Eesti Maaülikool Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Magistritöö / Bakalaureusetöö / Rakenduskõrgharidusõppe lõputöö lühikokkuvõte	
Autor: Katre Rohumägi		Õppekava: Loodusturism	
Pealkiri: Koeraga matkamine loodusmaastikel – tegevused ja mõjud			
Lehekülgi: 79	Jooniseid: 22	Tabeleid: 2	Lisasid: 4
Osakond / Õppetool:	Elurikkuse ja loodusturismi õppetool		
Uurimisvaldkond:	Sotsiaalne geograafia S230, geograafia ja regionaaluuringud		
Juhendaja(d):	Marika Kose, <i>MSc</i>		
Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2021			
<p>Looduskeskkond pakub palju erinevaid võimalusi rekreatiivseteks tegevusteks ka pere lemmikloomaga – koeraga. Loomadest on saanud väga oluline (kogemusliku) turismi ja vaba aja veetmise osa, mistõttu on looduskeskkond ja kaitsealad paljude koertega harrastatavate tegevuste olulised sihtkohad. Leidub erinevaid uuringuid looduses veedetud aja kasulikkuse, samuti koera omamise kohta, kuid on vähe uurimusi, mis neid kahte omavahel seoks. Käesoleva magistritöö eesmärgiks on kaardistada põhilised Eesti loodusmaastikel, sealhulgas kaitsealadel, harrastatavaid rekreatiivseid, sportlikke ja turismitegevusi pakkuvad ettevõtted ja organisatsioonid ning nende tegevuste harrastajaskond, pidades silmas eelkõige koertega seotud tegevusi. Eesmärkide saavutamiseks viidi läbi veebipõhine küsitlus harrastajatele ja andmeanalüüsi ning intervjuusid ettevõtjatega. Mõlemas selgitatakse välja tegevuste harrastajate ja korraldajate eelistused maastikele ja kooslustele, motiivid ja eesmärgid looduskeskkonnas viibimiseks ning looduses liikumisega seonduvad keskkonnavalused hoiakud. Uuringu tulemustest selgus, et koeraga matkates peetakse oluliseks teguriks looduskeskkonnas viibimist, samal ajal nautides looduse rahu ja vaikust. Peamised motivaatorid sihtkoha valikul on kvaliteetaja veetmine pere, sõprade ja lemmikloomaga. Koos koeraga on looduskeskkonnas võimalik harrastada 36 erinevat tegevust. Looduses liikudes uuringus osalejad pigem lemmikloomaga järelt ei korista, kuid linnakeskkonnas tehakse seda enamasti. Ka lastakse koertel looduskeskkonnas matkates vabalt liikuda, kuid linnakeskkonnas liiguvad koerad pigem rihmastatult. Nädala sees eelistatakse</p>			

lemmikloomaga külastada pigem kodulähedasi piirkondi, nädalavahetustel võetakse ette sõidud kaugematesse piirkondadesse.

Märksõnad: koeramatk, rekreatsioon, lemmikloom, koer, mõjud loodusele

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Abstract of Master's / Bachelor's / Professional Higer Education Thesis	
Author: Katre Rohumägi		Curriculum: Nature Based Tourism	
Title: Dog hiking in nature areas – activites and impacts			
Pages: 79	Figures: 22	Tables: 2	Appendixes: 4
Department / Chair: Chair of Biodiversity and Nature Tourism			
Field of research: Social geography S230, Geography and regional research			
Supervisors: Marika Kose, <i>MSc</i>			
Place and date: Tartu 2021			
<p>Natural environment offers different options for recreational activities and also together with the pet – the dog. Animals have become very important part of the experience tourism and recreational activities; therefore, the natural and protected areas have become important destinations for the activities with dogs. There different studies about the benefits of dogs as pets as well as spending time in nature, but there are no studies, linking these two topics. This masters' thesis is aiming to map the recreational, sportive and touristic activities with dogs in Estonian nature and protected areas, including entrepreneurs and dog owners. The research includes web-based questionnaire for dog owners and interviews with the entrepreneurs. Both researches investigate the preferences for landscapes and habitats, motives and aims for being in nature with the dog and the attitude towards the environmental issues. The results reveal, that the most important factor is just being being in nature with the dog, at the same time enjoying the peace and quietness of nature. The main motivators for destination selection are the possibility to spend quality time with friends, family and the dog. There are more than forty different activities that you can carry out with the dog in nature. While hiking in nature, the dog-owners rather would not clean up after their dog, while in urban environment they do it mostly. In natural environment the dogs are preferably not held in leash but in urban areas the are leashed. On workdays the dog owners take shorter trips around home but on weekends they travel longer distances for hiking with dogs</p>			
Keywords: dog hike, recreation, pet, dog, impacts on nature			

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE	7
1.1. Rekreatsioon	7
1.2. Koeramatka olemus ja kontseptsioon	10
1.3. Looduse tervistav mõju inimesele	12
1.4. Koera tervistav mõju inimesele	15
1.5. Maakasutus, igapäheõigus ja matkamise hea tava.....	18
1.6. Turismi- ja harrastustegevused looduskeskkonnas koeraga	20
1.6.1. Koerakross	24
1.6.2. Tõukerattavedu	25
1.6.3. Jalgrattavedu	25
1.6.4. Kelguvedu.....	26
1.6.5. Suusatajavedu	27
1.6.5. Pulkastiili rakend	28
1.6.7. Käruvedu	28
2. METOODIKA	30
2.1. Uuringu ülesehitus ja andmete kogumine	30
2.2. Valimi koostamine	31
2.3. Ankeetküsitlus internetis.....	32
2.4. Intervjuud ettevõtjatega	32
2.5. Tulemuste analüüs	33
3. TULEMUSED	35
3.1. Ankeetküsitluse tulemused	35
3.1.1. Küsitlusele vastajate üldine iseloomustus	35
3.1.2. Sobiva sihtkoha eeldused.....	40
3.1.3. Mõjuhinang, häiringud, konfliktid.....	45
3.2. Intervjuude tulemused.....	48
3.2.1. Teenus ja kliendi profiil.....	48
3.2.2. Häiringute, konfliktide või piirangute mõju keskkonnale ja maaomandi regulatsioon	50
4. ARUTELU.....	52
KOKKUVÕTE	54
KASUTATUD KIRJANDUS.....	56
LISAD	65
Lisa 1. Teenusepakkujad	66
Lisa 2. Maastikke ja koosluste eelistus koeraga matkamiseks	67
Lisa 3. Veebipõhine ankeetküsitlus	68
Lisa 4. Intervjuu küsimused teenusepakkujale	75
Lihtlitsents	78

SISSEJUHATUS

Looduses matkamine on tervislik ja mõnus vaba aja veetmise vorm. See on ideaalne võimalus argisest ja kiirest igapäevasest elukorraldusest hetkeks eemalduda. Looduses liikumises osaleb sageli ka inimese lemmikloom ja kaaslane – koer. Koeraomanikel on suur eelis omada ergast ja uudishimulikku matkakaaslast. Koera loomuomane kaitsev instinkt annab koeraomanikule turvatunde, mis on matkates oluline kasutegur.

Loodusturism on kogu maailmas mitmekesisemaks muutumas. Looduskaitsealad ja muud kaitsealad on paljude tegevuste olulised sihtkohad. See on osaliselt tingitud hästi tunnetatavast sotsiaalset kasu toovast tegurist. Küllastajate kulutuste kaudu võib loodusturism kaitsealadele ja kohalikele kogukondadele majanduslikku tulu tuua. (Pickering, Rossi, Hernando, & Barros, 2018) Turism kui kogemuslik hüve võib mõjutada turistide teadlikkust keskkonnast ja elusloodusest ning nende hindamist ja väärtustamist igapäevaelus. (Kularatne, Wilson, Lee & Hoang, 2021)

Ka turismisektoris on loomad muutunud lahutamatuks vaba aja veetmise osaks. Loomadest on saanud ka väga oluline (kogemusliku)turismi ja vaba aja veetmise osa, kus neid kasutatakse tõmbetegurina nii aktiivsete meelelahutuslike tegevuste harrastamisel, reisikaaslasena kui ka kulinaarsete elamuse loomisel. (Markwell, 2015) Maailmas kasutatakse loomi turismis mitmel erineval viisil. Neid võib näha nii vangistuses (näiteks looduskaitsealad, loomapargid, loomaaiad), looduses (linnuvaatlus, metsloomade safarid), meelelahutuses (tsirkus, akvaariumid, merepargid) kui turismitegevuse osana (ratsutamine, kelgukoeramatkad). (Fennell, 2012)

Looduses viibides ja seal liikudes on inimese kaaslaseks sageli tema lemmikloom – koer. Cutt, Giles-Gorti, Knuiman ja Burke (2007) on oma uuringutes välja toonud, et koeraga jalutamisel pööratakse suuremat tähelepanu füüsilise seisundi parandamisele, mis on hea lähenemisviis inimeste aktiivsuse taseme tõstmiseks. Üha rohkem tõendeid viitabki sellele, et paraneb nii koeraomanike füüsiline, vaimne kui emotsionaalne tervis, mis on tervikliku heaolu alus (Feng et al, 2014; Cutt et al, 2007). Koerte positiivne mõju on veelgi ulatuslikum kui pelgalt

lühiajalised psühholoogiliste näitajate (südamelöögid ja vererõhk) paranemine. Nad pakuvad sotsiaalset tuge pikaajaliselt, mis kaasneb loomade seltsis olemisega (Maharaj, Kazanjian, Haney, 2016). Koos füüsilise aktiivsuse paranemisega pakuvad koerad inimestele turvalisust ja head seltskonda (Wu, Luben & Jones, 2018).

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on kaardistada põhilised Eesti loodusmaastikel, sealhulgas kaitsealadel, harrastatavaid rekreatiivseid, sportlikke ja turismitegevusi pakkuvad ettevõtted ja organisatsioonid ning nende tegevuste harrastajaskond, pidades silmas eelkõige koertega seotud tegevusi. Hinnata tegevuste harrastajate ja korraldajate nõudmisi maastikele ja kooslustele, motive ja eesmärke looduskeskkonnas viibimiseks ning teadlikkust looduskaitsest. Leidub erinevaid uuringuid looduses veedetud aja kasulikkuse, samuti koera omamise kohta, kuid on vähe uurimusi, mis neid kahte omavahel seoks. Antud teema on asjakohane, kuna looduskeskkond pakub palju erinevaid võimalusi seal liikumiseks ja aja veetmiseks. Kuna loodusturism on arenev ja kogu maailmas mitmekesisemaks muutuv, siis on looduskeskkond ja kaitsealad paljude tegevuste olulised sihtkohad. Ka turismisektoris on loomad muutunud vaba aja veetmise lahutamatuks osaks. Loomadest on saanud ka väga oluline (kogemusliku) turismi ja vaba aja veetmise osa, kus neid kasutatakse tõmbeteguritena nii aktiivsete meelelahutuslike tegevuste harrastamisel kui ka reisi- ja matkakaaslastena.

Töö autor avaldab tänu oma juhendajale, Marika Kosele (MSc) kes andis töö tegemiseks suunavaid juhiseid, toetas ja abistas. Lisaks tänab autor kõiki respondente nende leitud aja ja panuse eest.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Rekreatsioon

Mõistmaks koeramatka olemust, on vaja aru saada rekreatsiooni kontseptsioonist. Käesolevas alapeatükis tutvustatakse rekreatsiooni käsitlevaid definitsioone mitme erineva autori lähenemises ja põhjuseid, miks inimesed rekreatsiooniga tegelevad. Samuti antakse ülevaade mõistest välirekreatsioon (ingl *outdoor recreation*) ning sellega tegelemise mõjust inimese vaimsele ja füüsilisele tervisele.

Tapps ja Wells (2018) on tõlgendanud rekreatsiooni kui inimese tervise virgestumist, töövõime taastumist ja paranemist. Sõna rekreatsioon on tuletatud ladinakeelsest sõnast *recreatio* ehk tervise taastamine, inglise keeles tähendab *recreation* naudingut pakkuvat ja meelelahutuslikku tegevust. Rekreatsioon hakkas populaarsust koguma tööstusrevolutsiooni ajal, mil vaba aja kasutamine lihtsa puhkamisena oma kodukohas oli hea kiire taastumise moodus. Enam ei tegeleta rekreatsiooniga ainult selleks, et taastada ja säilitada oma töövõimet, vaid tööd tehakse selleks, et vabal ajal oleks võimalik tegeleda rekreatsiooniga. (Hall & Page, 2014; Jenkins & Pigram, 2005)

Rekreatsioon on tegevus, kogemus või elamus, mida võimaldavad erinevad rajatised, programmid ja tegevused. Neid tegevusi ei ole võimalik sooritada õigesti või valesti, hästi või halvasti, rahulolu saavutatakse tegutsemise protsessi käigus. Rekreatsioon viitab aktiivsele või passiivsele tegevusele, mida nauditakse väljas või siseruumides ja mis toimub vabal ehk töövälisel ajal. See on enese taastamise protsess, mis on tingitud uudishimust, väljakutsetest ja seiklushimust. (Tapps & Wells, 2018; Jenkins & Pigram, 2005)

Neumeyer ja Neumeyer (1958) väidavad, et rekreatsioonil, kui meeldivate tegevuste harrastamisel, on kohene positiivne mõju. Kraus ja Bates (1957) lisavad, et rekreatsiooni harrastajad valivad tegevused vastavalt oma isiklikele huvidele. (viidatud Torkildsen, 2005 vahendusel) Rekreatsiooniga tegelemine avaldab inimesele positiivset mõju nii vaimselt, füüsiliselt kui ka sotsiaalselt. Rekreatsioon on inimese vaimsele tervisele kasulik, pakkudes

vaheldust igapäevasele rutiinile. Rekreatiivne tegevus parandab inimese heaolu, elukvaliteeti ja muudab tema ellusuhtumise positiivsemaks. (Tapps, Wells, 2018)

Arvatakse, et rekreatsioon tähendab ainult aktiivset liikumist, mängimist või üritustel osalemist. Tegelikult hõlmab rekreatsioon endas lugematul hulgal vaba aja veetmise võimalusi, milleks on näiteks matkamine, reisimine või muude hobide harrastamine, samuti erinevatel temaatilistel üritustel osalemine – need kõik kuuluvad rekreatiivsete tegevuste alla. (Torkildsen, 2005)

Rekreatsiooni saab liigitada mitmeti (Torkildsen, 2005):

- passiivne (nt kalastamine, lugemine) ja aktiivne (nt jalutamine, mängimine) rekreatsioon
- rekreatsioon siseruumis (ingl *indoor*) või väliskeskkonnas (ingl *outdoor*)
- rekreatsioon toimumispaiga kauguse järgi (kodus või kodust eemal);
- rekreatsioon eesmärgi järgi (treeningu, õppimise, stressi vähendamise eesmärgil jms);
- rekreatiivsed tegevused üksinda või kollektiivselt;
- organiseeritud ja organiseerimata rekreatsioon;
- rekreatsioon läbi seikluskasvatuse, osa pedagoogika- ning sotsiaaltööst (mänguline õpe, noored tänavalt eemale, ellujäämisõpe noortele jm).

Ka koeraga looduskeskkonnas matkamine seondub välirekreatsiooniga. Välirekreatsioon (ingl *outdoor recreation*) on tegevus, mis toimub õues, linna- ja/või maakeskkonnas. Esimesed välirekreatsiooniga tegelemise ilmingud on teada varajasest 18. sajandist. Tol ajal tegelesid kuningad ja aristokraadid metsades jahipidamisega, parkides jalutamisega ja väliteatri külastustega. Keskklassile avanesid paremad võimalused välirekreatsiooniga tegelemiseks alles 19. sajandil koos raudteevõrgustike tekkimisega, millega avanesid paremad reisimisvõimalused. Peamised välirekreatsiooni tegevused olid toona matkamine, jahipidamine ja vaatamisväärsuste külastamine. (McLean, Hurd & Anderson, 2015)

Jensen (1997) on öelnud, et välitingimustes toimuv rekreatsioon on kasulik nii üksikisikule kui ka ühiskonnale tervikuna (viidatud Torkildsen, 2009 vahendusel). Sarnane seisukoht on Kelli'l (2000), kes käsitleb rekreatsiooni kui ühiskonna terviklikkuse ja tervise taastamise vahendit (viidatud Torkildsen, 2009 vahendusel). Välirekreatsioon on inimese argipäevane või

nädalavahetuslik tegevus vabas õhus, kus tegevuste valik on vaba, ilma igasuguste kohustusteta. (Torkildsen, 2009)

Kokkupuude looduskeskkonnaga võib mõjuda hästi mitmesugustele tervise- ja sotsiaalsetele näitajatele nagu madalam stressi-, depressiooni- ja ärevuse tase ja parem füüsiline tervis (Cox, et.al., 2017). Sellest tulenevalt veedavad inimesed üha enam oma vaba aega looduses aktiivseid tegevusi harrastades. Seetõttu on ka loodusturism üks kiiremini arenevaid turismisektoreid, kuna inimestel on järjest enam huvi looduse vastu ja nõnda loovad ka ettevõtted järjest enam loodusesse sobivaid turismiattraksioone (Wolf, Derrien, Krüge & Penbrooke, 2020).

Looduses viibimine hea nii inimese tervisele kui heaolule. Loodus on tähtis terviseressurss, mille tervistavaid väärtusi pole veel täismahus ära kasutatud. Loodustegevustes osalemine parandab emotsionaalset heaolu, mis vähendab stressi mõju ja mille tulemuseks on omakorda nii ärevuse kui ka depressiooni vähenemine. Looduskeskkond on kasulik igas vanuses inimestele ja selle taastavaid eelised saavad inimesed oma argisesse igapäevaellu edasi kanda. (Keniger, Gaston, Irvine & Fuller, 2013; Lynn & Brown, 2003) Schertz ja Bergman (2019) tõid oma uuringus välja, et looduskeskkonnas viibimine toob kasu ka inimese psühholoogilisele tervisele. Kokkupuude looduskeskkonnaga parandab inimeste mälu toimimist ja kognitiivset võimekust.

Sarnase uuringu on teinud Soome Tampere ülikooli filosoofiadoktor Tytti Pasanen. Looduses viibimine mõjub inimesele hästi sõltumata sellest, kas looduses käiakse jooksmas, istumas või jalutamas. Looduskeskkonnas viibimisel on kohene positiivse tulemus ning selle mõju on pikaajaline. Piisab kasvõi paarist korrast nädalas, näiteks tunniajasest jalutuskäigust metsas, mille tulemusel väheneb stress ja suureneb loominguilisus. Liikumine looduskeskkonnas rahustab, elavdab mõttetegevust ja parandab tuju. (Tampereen yliopistosto, 2020)

Järjest enam tõendeid viitab sellele, et kokkupuude looduskeskkonnaga, sealhulgas linnaparkide, metsamaade, looduskaitsealade, rahvusparkide ja mererandadega (sageli nimetatud rohelisteks ja sinisteks aladeks) on seotud paljude tervise-, heaolu- ja sotsiaalsete näitajate paranemisega (Boyd, White, Bell & Burt, 2018). Buckley (2020) sõnul parandab loodusega kokkupuude inimese vaimset tervist. See lisab kogu maailmas rahvusparkidele

tervishoiushoiualast väärtust, mis toob ainuüksi USAs aastas hinnanguliselt miljardeid dollareid kasu.

Ka loodusteraapiate pakkujatele loob see uue potentsiaalse turu loodusturismi ettevõtlusmaastikul, eeskätt rahvusparkides. (Buckley, 2020) Puhke- ja kaitsealade külastamine kogu maailmas kasvab. Paljudes piirkondades, sealhulgas Euroopas, suureneb ka külastatavuse uurimine (Pickering, Rossi, Hernando & Barros, 2018). Sellest tulenevalt hoogustub rekreatiivsete tegevuste arendamine, mis pakub võimalust piirkondade arenguks, tagades looduslike, ökoloogiliste, kultuuriliste, ajalooliste, territooriumi üldise infojagamise inimestele ka hariduslikul viisil (Melly, Hanrahan, 2020).

Seega on rekreatsioon inimese vabast ajast sooritatud meelepärase ja nauditav tegevus, mida saab teha kas üksinda või seltskonnas. Rekreatiivsel tegevusel on kohene mõju, mida enamasti kirjeldatakse värskendava, taastava või ergastavana. Rekreatsioonil on positiivne mõju inimesele nii füüsiliselt, vaimselt kui ka sotsiaalselt. Üks tuntumaid rekreatsiooni vorme on välirekreatsioon, mis on vabast ajast värskes õhus sooritatud meelepärase tegevus ning see eeldab inimese ja looduskeskkonna kokkupuudet. Inimestel on vaja rekreatiivseid tegevusi looduses, kuna need võimaldavad maandada stressi, parandada vaimset heaolu ja füüsilist tervist – seepärast tuleks rekreatiivsete tegevuste arendamisele looduskeskkonnas suuremat tähelepanu pöörata.

1.2. Koeramatka olemus ja kontseptsioon

Looduses matkamine on aktiivne ja tervislik liikumise ning puhkamise vorm, mida harrastatakse kas üksi, seltskonnaga või ka sportlikul eesmärgil. Järjest enam on populaarsust kogumas matkadele koera kui perekonna lemmiklooma ja seltsilise kaasamine. Just koeraga matkates liigutakse erinevates looduskeskkondades, mis tõstab inimeste teadlikkust loodusest ja ümbruskonna geograafiast.

Matkamine (ingl *hiking, walking, rambling, back-backing, trekking, adventure tourism*) on sihipärane ja säästlik looduses viibimise vorm, mille eesmärgiks on looduses liikumine ja looduskeskkonna vaatlemine teisi häirimata (Veigel, 2012). Täpsemalt on matkamine sportlik, teadmisi ja tunnetuse piire laiendav tegevus, mis on seotud sihipärase aktiivse looduses

liikumisega. Sihipära tähendab matkamises eesmärki ja ettevalmistust, liikumine omakorda füüsilist tegevust ning loodus oma määramatuses ja ettearvamatuses eeldab vajalike oskuste-teadmiste olemasolu. Ettearvamus on üks kõige mõjuvõimsam tegur, mis annab matkale seikluslikkuse ning viib inimese oma tavarutiinist välja. (Tohva, 2009)

Matkamise olemus avaldub järgnevate tunnuste kaudu (Veigel, 2012):

- matkal on sihtpunkt;
- sihtpunkti jõudmiseks on vaja oskusi, teadmisi, füüsilist ja vaimset vormi;
- matkal liigutakse;
- viibitakse loodusjõudude meelevaldas.

Matkajate eesmärgid näitavad seda, mille poole püüeldakse, kuid ei selgita tegevuse olemust. Inimeste eripära seisnebki selles, et ühele on matkamine õppimine ja kogemine, teisele maailma nägemise viis, kolmandale sport, neljandale pedagoogiline meetod, viiendale ajaveetmise viis, kuuendale äri jne. (Veigel, 2012)

Matkamine on meie kultuuris mitmemõõtmeline, kus ees- või järelliitega termin võib sageli anda informatsiooni matka eesmärgi, piirkonna, liikumisviisi, sportlikkuse ja tehnilisuse astme kohta (näiteks jalgsi-, suusa-, mägi-, jalgratta-, koeramatk). Matkamise mõju on kõigile erinev. Mõnele on see ergutav, teisele lihtsalt ajaviide. Erinevad matkaliigid pakuvad mitmesuguseid väljakutseid, kogemusi ja arenguvõimalusi. (ibid)

Matkadele on järjest enam kaasatud ka perekonna lemmikloom ja kaaslane – koer. Koeraga matkamine on matkavorm, kus koeraomanikud reisivad koos oma koertega. Koeramatk on (aktiivne vaba aja veetmise viis) puhkeotstarbeline ja/või sportlik rännak vabas õhus koos lemmikloomaga. Kõige sagedamini tehakse seda just sellepärast, et oma koera seltskonda nautida ning koos liikuda. (Cartwright, 2021)

Koeraga matkates liigutakse jalgsi. Jalgsi matkamine on nii inimesele kui ka koerale kõige sobivam matkaliik. Jalgsi matkates kulub vahemaade läbimiseks rohkem aega kui liiklusvahendeid kasutades, kuid aeglane tempo võimaldab pöörata suuremat tähelepanu ümbruskonna detailidele. Jalgsimatka iseloom sõltub maastiku iseloomust (tähistatud rada,

madal soo, raba, mets, kõrb, mägismaa jne) ning kasutatavatest abivahenditest (räätsad, kepid jne). (Jalgsimatkamine, 2018)

Koeramatk on sportlik ja eesmärgipärane vaba aja veetmise viis koos oma lemmikloomaga. Koeraga matkatakse tihti ka sellepärast, et oma lemmiklooma seltskonda nautida ning ühiselt koos liikuda erinevates looduskeskkondades.

1.3. Looduse tervistav mõju inimesele

Looduses viibimine on muutumas üha populaarsemaks. Järjest enam leiavad inimesed, et loodusekeskkond on üks hea alternatiiv, kuidas end igapäevarutiinist mõneks ajaks välja lülitada ja nii-öelda akusid laadida. Nõudlus loodusturismi järele kasvab aasta-aastalt üha enam ja see on majanduslikult suure arenguruumiga sektor, mis pakub erinevaid võimalusi ka maapiirkondades.

Maailma Terviseorganisatsioon (1948) on defineerinud tervist kui füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse heaolu seisundit (mitte lihtsalt haiguste puudumist). Selles definitsioonis võib tervist ja heaolu mõista sünonüümidenä. Selle asemel, et keskenduda haiguse sümptomitele ja põhjustele, tuleb keskenduda teguritele, mis tervist tervikuna mõjutavad (Hofmann, Young, Binz, Baumgartne & Bauer, 2018).

Cole ja Landres (1996) kohaselt on loodusekeskkond muutunud viimase paarikümne aasta jooksul populaarseks vaba aja veetmine kohaks. Ameerika Ühendriikides on looduses puhkamine viimase 40 aasta jooksul kümnekordistunud. Kõige kiiremini kasvav harrastustegevus on seotud matka- ja loodusradade kasutamisega, kus paljud looduslikud alad ja maastikud pakuvad loodusradade ääres või vahetus läheduses vaba aja veetmise võimalusi. (vahedades Lynn & Brown, 2003)

Buckley (2020) uuringu kohaselt rõõvib kehv vaimne tervis umbes kümnendiku kogu maailma kogurahvatulust. Idee, et rohealad on elanike tervisele kasulikud, sai juba 1800. aastatel üldtunnustatud printsipiiks, kui erinevad Londonis asuvad organisatsioonid, sealhulgas *Commons Preservation Society* ja *National Health Society*, kutsusid üles avatud ruume ja parke rahvarohketes elamurajoonides säilitama, looma ja kättesaadavaks muutma, viidates neile kui linna nn kopsudele (Twohig-Bennett & Jones, 2018). Üle 30 aasta kestnud uuringud on

näidanud, et linnaloodus on paljutöotav abivahend maailma kasvava linnarahvastiku füüsilise, psühholoogilise ja sotsiaalse heaolu suurendamiseks. Siiski on vähe teada selle kohta, millist tüüpi loodust inimesed sellest erineva tervisekasu saamiseks vajavad. (Shanahan & Fuller, 2015)

Loodusfilosoof Fred Jüssi on öelnud 2016. aastal Kehtna valla külaülikoolis salvestatud loengus "Loodus tehiskeskkonnas": „*Inimestena oleme looduse osa. Loodus ei ümbritse meid, loodus sisaldab meid. Me oleme üks osa selle ümbruskonna sisust.*“ (Vikerraadio, 2020). Inimese kokkupuutel loodusega paraneb tema vaimne tervis. See loob kogu maailmas rahvusparkidele tervishoiuteenuse väärtuse ja annab loodusteraapia pakkujatena potentsiaalse uue turu loodusturismi ettevõtetele, eelkõige rahvusparkides. Suureneva linnastumisega kasvab ka äärelinna lähedal asuvate looduskeskkondade osatähtsus. (Doimo, Masiero & Gatto, 2020)

Looduskeskkond pakub inimestele vaimse tervise eeliseid, sotsiaalseid hüvesid, vaimseid väljundeid ja paremat füüsilist tervist. Looduse, tervise ja ühiskonna omavahelisi seoseid on uuritud aastaid. On jõutud seisukohale, et vaimne heaolu tuleb peamiselt loodusest, kus loodus on sotsiaalne ressurss, mis on tervise taastamisel ja säilitamisel olulisel kohal. Inimesed, kes on veetnud aega looduskeskkonnas, taastuvad paremini ja on ümbritsevast olustikust teadlikumad Tegevused, mis toimuvad väliskeskkonnas omavad positiivseid tulemusi füüsilise aktiivsuse tõstmisel. (Ewert & Chang, 2018; Mantler & Logan, 2015; Haluza, Schonbauer, Cervinka, & Green, 2014; Keniger, Gaston, Irvine & Fuller, 2013; Nilsson, Sangster & Konijnendijk, 2011; Korpela, Ylen, Tyrväinen & Silvennomen, 2008)

On tõestatud, et kokkupuutel looduskeskkonnaga paraneb üldine töömälu toimimine, kognitiivne paindlikkus (võime kohanduda muutunud oludele) ja tähelepanu-kontrolli (info sihipärane tajumine) ülesannete võimekus. Need tulemused pärinevad uuringutest, mis viidi läbi erinevate simuleeritud keskkondade (nt pildid, helid, virtuaalne reaalsus) ja reaalse keskkonna kaudu. Kui inimestel on juurdepääs looduskeskkonnale, osalevad nad tõenäolisemalt füüsilises tegevuses, kus õues olemise tulemuseks on funktsionaalsem füüsiline areng kui sisetingimustes viibides. (Schertz & Bergman, 2019).

Loodus ja selle puutumatus annab inimestele eemaloleku tunde ja võimaluse pääseda võimalikust rutiinsest igapäevaelu survest. Looduslikud välialad ja elemendid, nagu metsad,

pargid, puud ja aiad pakuvad teadaolevalt võimalusi tervise ning heaolu parandamiseks. Näiteks on looduslikes väliskeskkondades tehtud tegevused intuitiivselt teada olevalt vaimsele ja füüsilisele tervisele kasulikud. Küll aga puuduvad meil teadmised selle positiivse suhte paljudest tahkudest looduse ja tervise vahel. (Ibid)

Lisaks näitavad uuringud, et looduskeskkond võib aidata kujundada inimeste motivatsiooni ja eesmärgi. Loodust võib pidada teraapiliseks keskkonnaks. Ainuüksi looduse vaatamine võib inimeste tervist ja heaolu parandada. Samuti on loodusmaastikel potentsiaali heaolu loomiseks, stressi vähendamiseks ja positiivsuse esile kutsumiseks. (Russell & Phillips-Miller, 2002). Loodusturismi populaarsus keerleb turismielamuste ümber. Turism kui kogemuslik hüve võib mõjutada turistide tegelikku teadlikkust keskkonnast ja elusloodusest ning nende hinnangut ja edasist tegevust. (Kulartne, et.al., 2021)

Gillis (1992) on välja toonud erinevad loodustegevuse terminid (viidatud Tuula, 2005 vahendusel):

- kogemuslik väljakutse (*experiential challenge*);
- metsiku looduse seiklusterapia (*wilderness adventure therapy*);
- metsiku looduse teraapia (*wilderness therapy*);
- seiklusel põhinev nõustamine (*adventure-based counselling*);
- seiklusterapia (*adventure therapy*);
- teraapiline seiklusprogramm (*therapeutic adventure program*);
- teraapiline telkimine (*therapeutic camping*);
- väliseikluse otsiskelu (*outdoor-adventure pursuits*).

Russell ja Phillips-Miller (2002) on kirjeldanud loodusterapiat kui protsessi, mis hõlmab võtmeteguritena füüsilist treeningut ja matkamist, ürgset looduses elamist, grupinõustamist, eakaaslaste tagasisidet ning noorte, nende juhendajate ja terapeutide vahel loodud terapeutilist suhet. Suhe loodusega võib seepärast olla oluline mitte ainult ellujäämise, vaid ka inimese elukvaliteedi seisukohast (Aldous, 2007).

Ülemaailmses perspektiivis on looduspõhine turism tohutu (Blumstein, Geoffry, Sarnja & Bessa, 2017). Puhke- ja turismitegevused kaitsealadel, parkides ja metsades näitavad kogu maailmas jätkuvat kasvu (Kim et.al., 2019; Balmford et.al., 2015; Balmford, et.al., 2009)

Samal ajal kui rekreatsiooni mõjutavad uued trendsuundumused, on traditsiooniliste välirekreatsiooni tegevuste (looduses jalutamine, matkamine, rattasõit, kanuumatk jne) juurde tekkimas järjest enam uusi tegevusi. Seetõttu loovad looduskeskkonnad mitmeid rekreatiivsete teenuste pakkumise võimalusi ettevõtjatele ja avalikule sektorile. (Lee & Jan, 2015)

Looduskeskkonnal on positiivsed mõjud, mille pärast võib loodust pidada ka teraapiliseks keskkonnaks. Ka loodusturism hõlmab endas turismielamusi, mille käigus saadud kogemused mõjutavad turistide hinnanguid ja edasist tegevust.

1.4. Koera tervistav mõju inimesele

Paljud inimesed kogevad kirjeldamatut armastust ja kiindumust oma koduloomade vastu. Nende siirad ja ehedad emotsioonid annavad meie tavapärasele ja argisele elukorraldusele juurde uue, parema tähenduse ning eesmärgi. Samuti võib väita, et koeraomanike füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis on parem.

Paljud inimesed tunnevad loomade vastu sügavat armastust ja kiindumust. Koera siiras loomus tekitab meis midagi, mis võimaldab meil leida meie elu tavalistes ja argistes külgedes tähenduse ning eesmärgi. (Walsh, 2009) Kehaline aktiivsus on inimeste tervisele väga oluline ning koeri omavad inimesed tegelevad jalutamise ja füüsilise tegevusega rohkem kui inimesed, kellel koera pole. (Westgarth, Christley, Marvin, & Perkins, 2017; Maharaj, et. al., 2016) Kohl ja Byrne (1993) kohaselt on regulaarne kehaline aktiivsus hea viis paljude krooniliste haiguste ennetamiseks, näiteks II tüüpi diabeet, hüpertensioon, südame-veresoonkonna haigused, rasvumine, osteoporoos, mõned vähid, ärritunud soole sündroom, dementsus ja depressioon (vahendades Lail, Gavin, McCormack, & Rock, 2011).

Inimesega koos liikumises osaleb sageli inimese lemmikloom ja kaaslane – koer. Uuringud viitavad sellele, et koeraomanikud on aktiivsemad kui koera mitteomavad inimesed; aga mitte kõik koeraomanikud ei jaluta oma koertega. Inimesed, kes teevad oma lemmikloomaga trenni, kirjeldavad üldiselt motivatsiooni saamist oma koeralt. (Westgarth, Christley, Marvin, & Perkins, 2017; Wu, Luben & Jones, 2018). Koos füüsilise aktiivsuse tõstmisega pakub koer inimesele turvalisust, seltskonda ning sotsiaalse ja vaimse tervise paranemist. Koera omamine võib kaasa tuua kogukonda kaasamise ja inimeste kogunemise avalikes kohtades. Koerapargid

võivad olla kogukonna kogunemisruumid. Kui koeraomanikud koeraga parkides jalutavad, pakub see koerale võimalusi sealse keskkonnaga tutvumiseks. (Westgarth, Christley, Marvin, & Perkins, 2017, Wu, et.al., 2017)

Lemmikloomade juuresoleku füsioloogilisi reaktsioone on uuritud mitmeid kordi. Jaapanis läbi viidud uuring näitas, et eakate inimeste stressi tase oli koeraga jalutades oluliselt madalam kui üksi jalutades (Motooka jt 2006). Tegelikult vähendab stressi ka vaid sõbraliku koeraga ühes ruumis viibimine. “Lemmikloomateraapia” nimeline uuring on näidanud, et lemmikloomadega suhtlemine vähendab depressiooni sümptomeid ja alandab vererõhku (Stasi Amati, Resta, Senepa Scarafioti, Aimonino & Molaschi, 2004; Allen et.al., 2002; Allen, Blascovich, Tomaka, Kesley & Robert, 1991).

Lemmikloomaomanikel on madalam vererõhk ja kolesterooli tase, paremad infarkti järgsed ellujäämisnäitajad, madalamad vaimse stressi näitajad, madalamad üksinduse ja depressiooni näitajad ning kõrgem enesehinnang. Samuti näitavad uuringud, et koeraomanikel on paranenud füüsiline, vaimne ja emotsionaalne tervis, kuna koeraomanikud jalutavad 1,6 korda rohkem kui inimesed, kellel koera pole. Täpsemalt jalutavad koeraomanikud nädalas 18 minutit rohkem kui koerata inimesed. (Feng, Dibben, Witham, Donnan. Vadiveloo, Sniehotta, & McMurdo, 2014; Cutt, Giles-Gorti, Knuiman & Burke, 2007; Giles-Corti, et.al., 2003)

Serpelli (1991) uuring on näidanud, et inimestel, kellel ei olnud hiljuti koera ega kassi olnud ning kellele teadlased need uuringu läbiviimisel andsid, paranesid järgmise kümne kuu jooksul tervise, psühholoogilise heaolu ja enesetunde näitajad võrreldes teise rühmaga, kes uuringu läbiviimise jooksul lemmiklooma ei saanud. Tulemused olid märkimisväärsed, kuid uuringut pole veel korratud. (viidatud Heady, Na & Zheng, 2008 vahendusel)

Samuti toodi välja, et omanikul on oma koera ees kohustused. Koeraomanikud tunnetavad, seda eriti sportlike või jahikoeratõugude puhul, et koer peab kõndima või jooksuma ja et oleks ebaõiglane oma lemmikloomal tema loomuomast liikumist piirata. Energia ja põnevus, mida koer kõndimise suhtes näitab, mõjub omanikule positiivselt (Maharaj, et. al., 2016). Wu, Luben ja Jones (2018) tõid välja, et koeraomanikud jalutavad oma koertega igal aastajal, olenemata ilmast ja temperatuurist. Koeraomanikud kasutavad looduses jalutamist isegi ebasoodsates keskkonnatingimustes, nagu kehv ilm ja lühike päeva pikkus. Koerte puhul on täheldatud

korrelatsiooni mitmesuguse kehalise aktiivsuse, kohustuste ja motivatsiooniga (Wu, et. al., 2018).

Uuringud on näidanud, et koertega jalutavatel omanikel on suurem tõenäolisus täita kehalise aktiivsuse suuniseid kui nendel, kes koeraga ei jaluta. Autorid kasutasid kiirendusmõõtureid (*ActiGraph*) 33 koeraomanikul koos nende koertega (*Fitbark*), kus uuriti koerte jalutuskäitumise intensiivsust, koera jalutamise panust koeraomanike üldisesse mõõdukasse kuni jõulisse kehalisse aktiivsusse ning seost koera ja koeraomaniku kehalise aktiivsuse vahel. Uuringu tulemused näitasid koera ja koeraomaniku kehalise aktiivsuse vastastikust seotust ja kasulikku mõju mõlemale osapoolle, mis võimendavad vastastikust sidet kehalise aktiivsuse ja tervise edendamiseks mõlemal osapoolel. (Potter, Marcotte, Petrucci, Rajala, Linder & Balzer, 2021)

Antonacopoulos ja Pychyl töid (2018) oma uuringus välja, et koerajalutajad tundsid pärast koeraga jalutamist vähem stressi ja kogesid nii oma energia, enesehinnangu, sotsiaalse eluga rahulolu ja üldist eluga rahulolu kasvu kui ka positiivsemat meeleolu. See tähendab, et koerte jalutamine on väärt vahend vajaliku kehalise aktiivsuse saavutamiseks ja kasulik tervisele.

Guastello, Guastello & Guastello (2017) uuringud näitavad, et lemmikloomade omanikel on vähem depressiooni ja üksindust ning parem sotsiaalse suhtluse tase. See näitab lemmikloomaomanike ja loomade vahelise sideme eeliseid. Teistes uuringutes, kus võrreldi ka lemmikloomaomanikke ja mitteomanikke, on leitud erinevusi nii positiivsetes kui ka negatiivsetes emotsioonides, samuti elu rahuloluga, kuid mitte õnnelikkuses. (Bao & Schreer, 2016) Inimese ja looma vahelise sideme eeliseid vahendab koeraomaniku suhete kvaliteet ja selle suhte määrab nende ühine tegevus (González-Ramírez Landero-Hernández & Vanegas-Farfano, 2018).

Inimeste ja koerte vastastikune mõju on olnud seotud paljude edulugudega, sealhulgas ADHD (ingl *attention deficit hyperactivity disorder*) ehk aktiivsus- ja tähelepanuhäire sümptomite vähenemine lastel, depressiooninähtude alanemine hooldekodupatsientidel ja PTSD (ingl *post-traumatic stress disorder*) ehk post-traumaatilise stressihäire sümptomite vähenemine sõjast naasvatel veteranidel. Ka teraapiakoerte kaasamine ülikoolilinnakutesse on viimase paari aasta jooksul suurenenud, kuid vähe on tõendeid koerte interaktsiooni mõjust nendes tingimustes.

Uuringus selgus, et kolledži üliõpilaste suhtlus teraapiakoortega vähendas nende ärevust ja alandas tajutavat stressi ja ärevust, kuid ei muutnud püsiva tähelepanu ülesande täitmist ega kognitiivseid funktsioone (mälu, tähelepanu- ja keskendumisvõime). Stressitase, mida kolledži üliõpilased eksamiperioodidel kogevad, võivad ülikoolilinnaku teraapiakoorte programmid pakkuda madalat ja kulutõhusat sekkumist, olles toeks ja tuues teistsuguse lähenemisega tuge. (Banks, McCoy & Trzcinski, 2018)

Lail, Gavin, McCormack ja Rock (2011) tõid oma uuringus välja, et tervishoiutöötajad võiksid arutada, kuid mitte ette kirjutada koera omamist füüsilise ja vaimse tegevuse edendamiseks. Nende uuringust on selgelt näha, et tervis paraneb regulaarse kehalise tegevuse kaudu. Koera omamine võib pakkuda sotsiaalset tuge, mis julgustab jalutama. Seetõttu võiks rohkem luua algatusi sarnase sotsiaalse tüübi kujundamiseks, näiteks koerte jagamise programmide kaudu, mis suurendaks füüsilist aktiivsust ka nende seas, kes koera ei oma.

Koera omamine võib vähendada suhet füüsilise aktiivsuse ja haiguse tulemuste vahel, sest koera omamine soodustab füüsilist tegevust. Seega on selgelt õigustatud koera omamise ja füüsilise tegevuse seose edasine uurimine. Füüsilist aktiivsust suurendavad tegurid on eriti olulised. Kehaline aktiivsus on koeraomanikul ja koeral tihedalt seotud, mõjudes kasulikult mõlemale osapoolle.

1.5. Maakasutus, igapäevane ja matkamise hea tava

Inimestel on vaja rekreatiivseid tegevusi looduses, kuna need võimaldavad maandada stressi, parandada vaimset heaolu ja füüsilist tervist, seepärast tuleks rekreatiivsete tegevuste arendamisele looduskeskkonnas rohkem tähelepanu pöörata.

Uued trendid muutavas maailmas loovad ka uusi rekreatiivseid teenuseid (Lee & Jan, 2015), kus olulised on ka teenuste pakkujate põhjalikumad teadmised rekreatsioonist, külastaja profiilist ning mõjust looduskeskkonnale (Holland, Powell, Thomson & Monz, 2018). Rekreatiivse mõju uuringuid ja metoodikaid on koostatud ja rakendatud enim turismi piirkondades, kus looduslikud keskkonnad vajavad püsima jäämiseks ning külastatavuse koordineerimiseks rohkem tähelepanu ja süsteeme. (Monz, Pickering & Hadwen, 2013)

Eesti looduskeskkonna avaliku kasutamise alus on igaüheõigus, mis lubab liikuda loodus- ja kultuurmaastikul olenemata sellest, kellele maa kuulub. See tava, mis on alguse saanud Põhjamaadest, kus seda on tunnustatud juba alates keskajast, toetas neid, kellel puudus maaomand. Igaüheõigus andis neile võimaluse ühest kohast teise liikuda ja end loodussaadustest elatada, kui see ei häirinud ega kahjustanud kohalikke. Turismi korraldamiseks võeti igaüheõigus mõistena kasutusele 20. sajandil Soome eeskujul ja Keskkonnaministeeriumi töötaja Veljo Ranniku eestvõttel hakati igaüheõiguse norme Eestis kirja panema 1970. aastatel. Juhend kirjeldas looduses liikuja õigusi ja kohustusi. (Sepp & Lõhmus, 2019)

Eestis kehtib 2014. aasta augustist uus igaüheõiguse regulatsioon. See kätkeb endas õigust kasutada võõrast maatükki, telkida võõral maal, teha lõket, liikuda jõgedel ning järvedel ja selle ümbruses (Keskkonnaseadustiku üldosa seadus 2011, § 32 kuni § 39). Matkamise puhul ja koeraga matkates on olulised ka tuleohutuse seadus, metsa- ja muu taimeistikuga kaetud alade tuleohutusnõuded (Tuleohutuse seadus, 2010, § 16), muinsuskaitse seaduses välja toodud avalik juurdepääs kinnismälestisele (Muinsuskaitse seadus, 2019, § 3 lg 2 ja § 26), looduskaitse seaduses reguleeritud liikumine kaitstaval loodusobjektidel (Looduskaitse seadus, 2004, § 4 ja § 15) ja veeseaduses reguleeritud veekogu avalik kasutamine (Veeseadus, 2019, § 7).

Tuleb arvestada, et lisaks seadusele reguleerib igaüheõigusi kohalik tava. Ka koera pidamisel peavad nende omanikud tagama järelevalvet koerte üle, et koera käitumine ei rikuks avalikku korda, ei häiriks ega seaks ohtu teist isikut, tema tervist, vara või teisi loomi. Eeskirjas on samamoodi ära sätestanud kohustuse koera väljaheite kohest koristamist teise isiku omandis olevalt kinnisasjalt või avalikust kohast. Koera võib avalikus kohas jalutusrihma otsast vabastada juhul, kui läheduses ei viibi inimesi ja teisi loomi (Otepää valla koerte ja kasside pidamise eeskiri, 2020, § 2). Euroopa Liidus määrab lemmikloomadega reisimise korra määrus 998/2003 ning see on reguleeritud ka kohaliku seadusandluse ja korraga, mille on kehtestanud kohalikud omavalitsused ja/või kaitsealad (Euroopa Parlamendi määrus, 2003).

Sellegipoolest on oluline silmas pidada üldiseid matkamise põhimõtteid, olenemata, kas liigutakse nii koos koeraga kui üksi. Looduses liikumise juhised, kuidas käituda matkal:

(Veigel, 2012; MTÜ Eesti Maaturism & MTÜ Lääne-Eesti Turism 2018; Eesti Matkaliit, 2021, RMK, n.d):

- Matkamine on jõukohane igale eale.
- Matkamine annab võimaluse inimese vaimsete ja füüsiliste võimete tasakaalustatud arengule.
- Matkamine on seikluslik tegevus, mille üheks edasiviivaks jõuks on uudishimu ja pidevaks jõuks reaalne ohutaju.
- Matkamine on sihipärane tegevus, kus igal matkal on teada selle eesmärk ja saavutamise moodused.
- Matkaja hoiab loodust ja püüab seal viibides võimalikult vähe loodust häirida.
- Matkaja austab inimeste ja looduse erisusi – hoides, hinnates ning kaitstes meid ümbritseva maailma väärtusi ja selles peituvaid mitmekesisusi.
- Matkamine on looduses liikumise vorm, kus matkaja liigub arvestades seal kehtivate reeglitega.
- Lemmikloom on omaniku vastutusel. Koera tuleks looduses alati rihma otsas hoida. Oma lemmiku väljaheited tuleb avalikust ruumist – matkarajalt, telkimisalalt jm rajatistelt alati koristada. Need tuleb matta maha või viia käimlasse.

Eesti looduses kehtib igaüheõiguse printsiip, mille alusel puhkavad aktiivselt ja eri eesmärkidel nii siinsed elanikud kui ka välituristid. Looduskeskkonnas koos koeraga liikudes on vaja silmas pidada elementaarseid viisakusreegleid. Õigus liikuda võõral maatükil ja kasutada võõrast veekogu on reguleeritud erinevate seaduste ja sätetega.

1.6. Turismi- ja harrastustegevused looduskeskkonnas koeraga

Tänapäeval töötab suur osa inimesi oludes, kus neil on minimaalne kokkupuude looduskeskkonnaga. Sellest tulenevalt planeeritakse järjest enam mitmekesisemaid ja sihipäraseid puhkuseid. Valikud, kuidas looduses aega veeta, sõltuvad erinevatest teguritest nagu isiklikud eelistused ja võimalused, vanus ja tervis, kohustustest vaba aeg, maastike olustik ja muutused ning juurdepääs loodusaladele. Koeraga matkamine on hea ja kasulik nii mõlema füüsilisele kui ka vaimsele tervisele. Looduskeskkond pakub nii inimesele kui ka koerale palju ühiseid ja mitmekesiseid võimalusi, mida koos harrastada.

Loodusturism näitab tõusvat trendi vaba aja veetmise võimalusena ning on kogu maailmas muutumas mitmekesisemaks. Looduskaitsealad ja muud kaitsealad on paljude tegevuste jaoks olulised sihtkohad. Külastajad saavad kasutada looduslikke alasid, kuna viibitakse eemal tavapärasest keskkonnast, tänu millele nende tervis ja heaolu paraneb. Puhke- ja kaitsealade külastamine suureneb kogu maailmas, sealhulgas Euroopas, mille tulemusel kasvab ka külastatavuse uurimine (Pickering, Rossi, Hernando & Barros, 2018). Sellest tulenevalt hoogustub rekreatiivsete tegevuste arendamine, mis pakub võimalust piirkondade arenguks ja tagab looduslike, ökoloogiliste, kultuuriliste, ajalooliste ning territooriaalsete teabe- ja hariduslike ressursside jagamist inimestele (Melly, Hanrahan, 2020).

Loodusturismi populaarsus hõlmab endas ka turismielamusi. Turism kui kogemuslik hüve võib mõjutada turistide teadlikkust keskkonnast ja elusloodusest ning nende hindamist ja kaasatust igapäevaellu. (Kularatne, Wilson, Lee & Hoang, 2021) Buckley sõnul (2020) parandab kokkupuude loodusega inimese vaimset tervist. See loob kogu maailmas rahvusparkidele äsja tunnustatud tervishoiuteenuse väärtuse, mis toob ainuüksi USAs hinnanguliselt miljardeid dollareid kasu aastas. Loodusteraapiate pakkujatele loob see uue potentsiaalse turu loodusturismi ettevõtlusmaastikul, eriti rahvusparkides. (Buckley, 2020)

Loodus on tähtis tervise ressurss, mille tervistavaid väärtusi pole veel täismahus ära kasutatud. Loodustegevustes osalemine parandab emotsionaalset heaolu, mis vähendab stressi mõjusid ja mille tulemuseks on nii ärevuse kui ka depressiooni vähenemine. Looduskeskkond on kasulik igas vanuses inimestele, selle taastavaid eelised saavad inimesed oma igapäevaellu edasi kanda. (Lynn & Brown, 2003) Schertz ja Bergman (2019) töid oma uuringus välja, et looduskeskkonnas viibimine toob kasu inimese psühholoogilisele tervisele. Kokkupuude looduskeskkonnaga parandab nende mälu toimimist ja kognitiivset võimekust.

Looduses viibimine mõjub inimesele hästi, sõltumata sellest, kas selleks tegevuseks on jooksmine, jalutamine või istumine. Looduskeskkonnas viibimisel on kohene positiivse tulemus ning selle mõju on pikaajaline. Piisab kasvõi paarist korrast nädalas, näiteks tunniajasest metsajalutuskäigust, mille tulemusel väheneb stress ja suureneb loomingulisus. Liikumine looduskeskkonnas rahustab, ergutab mõttetgevust ja muudab tuju positiivsemaks. (Tampereen yliopistosto, 2020)

Loomad ja turism ristuvad mitmel viisil, olgu siis kas turismiobjektide või metsloomade kaitsevahenditena, reisikaaslastena või kulinaarsete elamustena turistidele (Markwell, 2015). Nõnda võib nimetada Fennoskandia põhjaosasid, mida turismisektoris nimetatakse Arktika Euroopaks. Näiteks on Soome Lapimaa populaarne turismisihtkoht, eeskätt talvel, kus turismi valdkonnas töötavate (pool-)kodustatud loomade arv on suur ja loomade brändiväärtus turismitööstuse jaoks märkimisväärne. Lapimaa turismiettevõtted on väga teadlikud loomade suurest tähtsusest turismiteenuste valiku osana (García-Rosell, Äijälä, 2018). Üks kõige populaarsem loomaliik on koer, kuna kelgukoerarakend on saanud Põhjamaade kasvava talveturismi lahutamatuks osaks ja suureks suveniiripoodide ikooniks (Granås, 2018).

Loomad on muutunud ka paljude sihtkohtade sümboliteks. Turistid seostavad põhjapõtru Lapimaaga, vaalu Islandiga ja kangurusid Austraaliaga (García-Rosell, Äijälä, 2018). Tänapäeval on sihtkohad, kus loomadega kokku ei puututa, pigem erand kui reegel. Loomadest on saanud väga oluline osa turismi- ja vaba aja veetmise kogemustest. Maailmas kasutatakse neid turismis mitmel erineval viisil. Neid võib näha vangistuses (nt looduslikud kaitsealad, loomaaiad), looduses (linnuvaatlus, metsloomade safarid), meelelahutuses (tsirkus, akvaariumid, merepargid) ning turismitegevuse osana (ratsutamine, koerte kelgutamine). (Fennell, 2012)

Kelgukoerarakend (ingl *dog sledding* või *mushing*) harrastusspordis on võrdlemisi uus tava, mida koertega harrastatud. Inimestel on koerte kasutamisel veoloomadena üsna lühike ajalugu. (Knudsen, 2019) On tõendeid, et koeri kasutati Kesk-Siberis Baikali järve regioonis umbes 4000 aastat tagasi veoloomadena. Uuemad arheoloogilised tõendid Siberi saartest viitavad sellele, et kohalikud saarlased võisid koeri veoloomadena kasutada juba 9000 aastat tagasi. Need olid mitmeotstarbelised koerad, kes eksisteerisid koos inimestega ja teenisid nii toitu kui ka hooldust jahi, karjatamise, valvamise ning koormaveo eest. Ida-Siberi põliselanikud ehk tšuktšid võisid olla esimesed, kes kelgukoeri arktilisel talvel ulukite otsimisel süstemaatilisemalt oma liikuvuse suurendamiseks kasutasid. Sellest perioodist alates on näha, et kelgukoertest on saanud arktilise rahva igapäevaelu vajadus. Norras tutvustati koerte kasutamist transpordivahendina esmakordselt kaubanduse uurimise kaudu 19. ja 20. sajandil. Norra polaaruurijad Fridtjof Nasen ja Roald Amundsen kasutasid 19. sajandil oma Põhja- ja

Lõunapooluse ekspeditsioonidel Siberi põlisrahvaste ning Gröönimaal ja Kanadas aretatud koeri. (Grimm, 2015; Gullow, 2004 vahendades Knudsen; Coppinger, 1977)

Norras ja Fennoskandias alustati kelgukoerarakendi kasutamist alles 1960-1970. aastatel. Viimase 30 aasta jooksul on see Norras muutunud üsna tavaliseks tegevuseks. Finnmark (Norra põhjapoolseim maakond) on olnud selles kesksel kohal. Selles piirkonnas korraldatakse ka Finnmarki võidusõitu (ingl *Finnmark Race*). Esimene võistlus korraldati 1981. aastal. Sellest ajast alates on see olnud võistluste seas pikim, suurim ja mainekaim võistlus – Finnmarki võistlus on loonud aluse koerapõhisele turismile, samas kui kelgukoerarakendi turismi sektor on omakorda pannud aluse paljudele võistlustele. (Jæger & Viken, 2014)

Loomad ei ole passiivsed osalejad, kuna nad kujundavad tegevusi ja reaktsioone. Koeri tuleb eesmärgipäraselt koolitada, nad nõuavad mõistmist, empaatiavõimet ja suhtlemist ka liikidevahelisel tasandil, mis kätkeb endas ideed, et koer on teatud tasemel võimeline koostöövalmilt suhtlema. Seetõttu harjutatakse näiteks kelgukoerte koolitamist ja nende majutamist kindlas asukohas ning kindla suurusega kennelites. (Koski & Bäcklund, 2017)

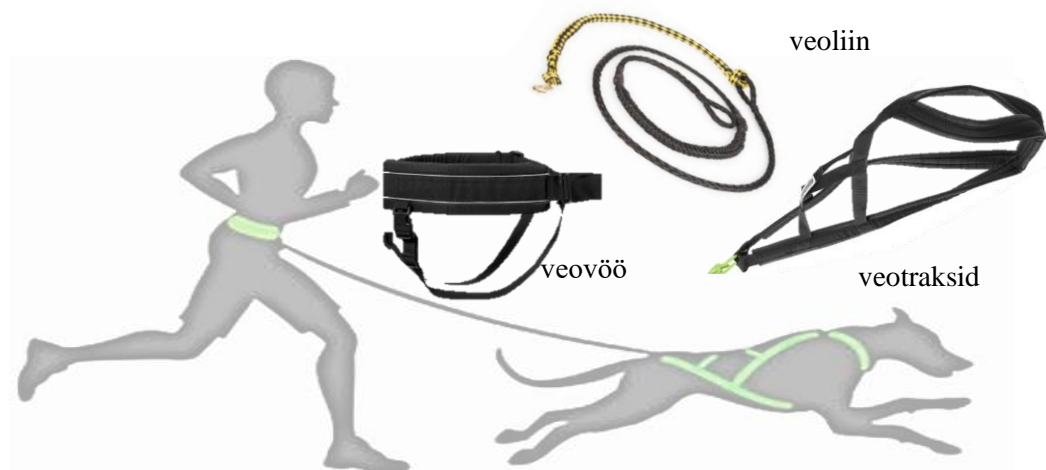
Liikumine loomadega võimaldab liikidevahelist, mitteverbaalset suhtlemist ja inimestevahelist koostööd - õppida suhtlema, lugema teise kehalisi žeste ja hääli ning kuulama keelt, mis ei kuulu samale liigile, on aeganõudev, kuid tasuv ettevõtmine. (Holmberg, 2019) Seetõttu võivad inimeste ja loomade kohtumised turismi vallas olla konstruktiivsed. Bulleri (2012) sõnul on liikumine ja liikumise jagamine viis, mis pakub meile võimalusi loomade tundma õppimiseks ja meie suhte mõistmiseks nendega.

Lemmikloomad täidavad inimeste psühholoogilisi vajadusi seltskonna, sõpruse, tingimusteta armastuse ja kiindumuse järele (Podberscek, Paul & Serpell, 2005). Mistõttu peetakse järjest enam koeri rohkem oma pereliikmeks kui lemmikloomaks ja nende kaasamine reisiplaanidesse on muutunud üha sagedasemaks (Dotson, Hyatt & Clark, 2010). Kaugematesse piirkondadesse reisimine lemmikloomadega hõlmab endas aga mitmesuguseid piiranguid ja regulatsioone, mis võivad sellist reisimisviisi kas raskendada või hoopis takistada. Lemmikloomadega reisimine hõlmab sageli rohkem piiranguid kui muud turismi vormid, kuna lemmikloomad pole reisides iseseisvad näiteks lennureis või autosõit välisriiki. (Ying, Tang, Wen, Ye, Zhou & Li, 2021)

Peale koeraga matkamise, harrastatakse nendega looduskeskkonnas ka erinevaid tegevusi, kas joostes, jalgrattaga, tõukerattaga või käruveol, mis hõlmab endas distantsti läbimist koos koera või koertega. Harrastustegevus, kus koer jookseb ees, on tõhus treeningmeetod aktiivsele koerale, pakkudes enda tõmbejõuga tuge koeraomanikule (Carter & Hall, 2018).

1.6.1. Koerakross

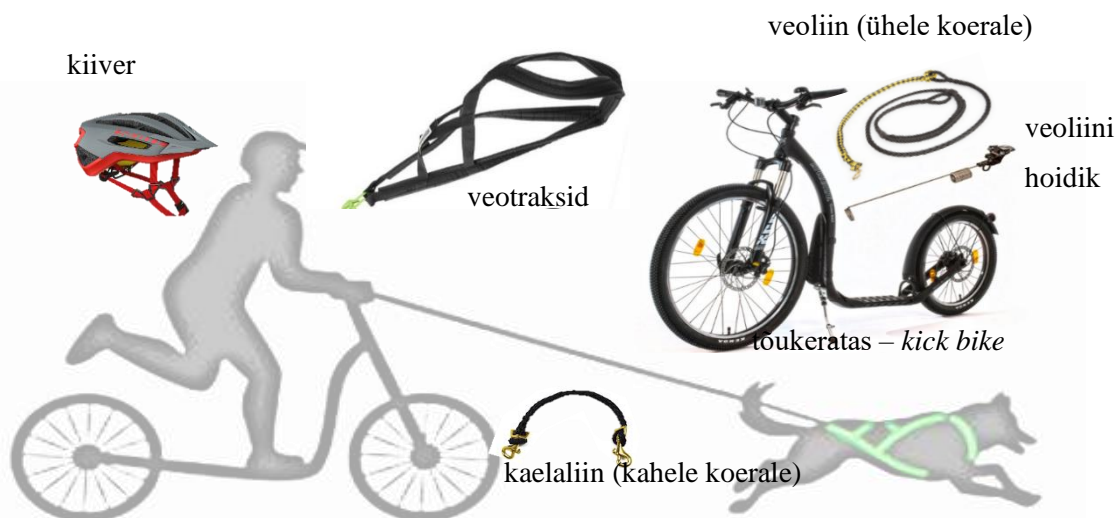
Koerakross (ingl *dog canicross*) on aeroobne lumeta spordiala, mida joostakse enamasti võistlusel ühe koeraga (Joonis 1.). Koerakross on üks hea hooajaväline treeningmeetod kelgukoertele. See on populaarsust kogunud eraldi seisva spordialana nii Suurbritannias kui ka Euroopas. Koerakrossis on jooksja alati koera külge kinnitatud. Jooksmisel kannab jooksja üldiselt veovööd (võistlustel kohustuslik), mille külge on kinnitatud veniva osaga veoliin. Veoliin on kinnitatud ühest otsast veovöö, mille kogupikkus peab olema väljavenitatult 1,5–2,5 m ja teisest otsast koera veotrakside külge. Võistlustel ei tohi joosta koerast eespool ja keelatud on koera tõmbamine või tema edasi liikuma sundimine. (Bretana, 2020; Jendro, 2018; De Lavigne, 2014; Høe-Raitto & Kaynor, 2012) Traditsiooniliselt tehakse koeravõistlusi sügis-kevaldel, kasutades ära nii jooksjate kui ka koerte jaoks soodsamaid ilmastikutingimusi (Merchant, 2018; Pérez, García, Joan, & Barlow, 2016; McMichael & White, 2006).

Joonis 1. Ülevaade koerakrossi varustusest (autori illustratsioon)

1.6.2. Tõukerattavedu

Tõukerattavedu (ingl *dog kick scooter*) on rakendspordi lumeta harrastustegevus, kus koer või koerte rühm tõmbab jalgrattaga sõitvat inimest (Joonis 2.). Võistlusdistanti pikkus on kõikides klassides 2-8 km. Võistlusel peab veoratta külge kinnitatud olema veniva osaga veoliin, mis peab olema tõukeratta eest välja venitatult kogupikkuselt 2-3 m. Koer või koerad on ühendatud veoliiniga veotraksidest. Soovituslik on veoliini hoidik, mis aitab ära hoida liini takerdumist esirattasse. Võistleja peab kandma kiivrit ja soovituslik on kanda ka kindaid. Veoratas peab olema varustatud toimiva piduriga mõlemal rattal. Ratta minimaalne diameeter on 30 cm. Võistlusspordis naaskummide kasutamine ei ole lubatud. Ka antud spordialal ei tohi sõitja sõita rajal koerast eespool ning keelatud on koera tõmbamine või tema edasi liikuma sundimine. (Bretana, 2020, De Lavigne, 2014, Høe-Raitto, & Kaynor, 2012)

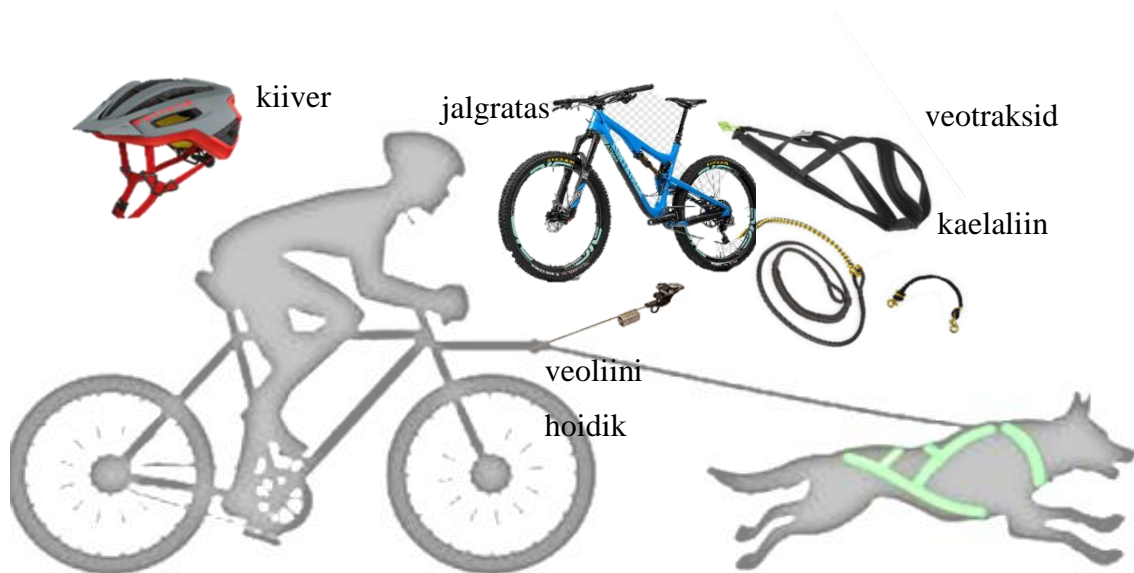

Joonis 2. Ülevaade tõukerattaveo varustusest (autori illustratsioon)

1.6.3. Jalgrattavedu

Jalgrattavedu (ingl *dog bikejoring*) on rakendspordi lumeta harrastustegevus, mida sõidetakse võistlusel ühe koeraga (Joonis 3.). Võistlustel peetakse eraldi arvestust meeste ja naiste klassides. Sõltuvalt võistluse korraldusest ja osalejate arvust klassides peetakse eraldi arvestust ka FCI (pr.k *Fédération Cynologique Internationale* ehk Rahvusvaheline Künoloogiline Föderatsioon on ülemaailmne koeraharrastuse organisatsioon) registreerimistunnistusega põhjamaist tõugu kelgukoertele ja avaklassi koertele. Võistlusdistanti pikkus on kõikidel klassidel 2-10 km. Võistlusel peab jalgratta külge kinnitatud olema veniva osaga veoliin, mis

peab olema jalgratta ees välja venitatult kogupikkuselt 2-3 m. Jalgratta külge kinnitades on soovituslik ka veoliini hoidik, mis aitab ära hoida liini takerdumise jalgratta esirattasse. Võistleja peab kandma kiivrit ja soovituslik on kanda ka kindaid. Võistlusreeglite kohaselt peab võistlusratas olema varustatud efektiivse piduriga. Ka antud spordiala võistlustel on naastkummide kasutamine keelatud. Ühtlasi ei tohi võistleja ei tohi sõita koerast eespool ning koera tõmbamine või edasiliikumine on keelatud. (Bretana,2020; De Lavigne, 2014, Høe-Raitto, & Kaynor, 2012)

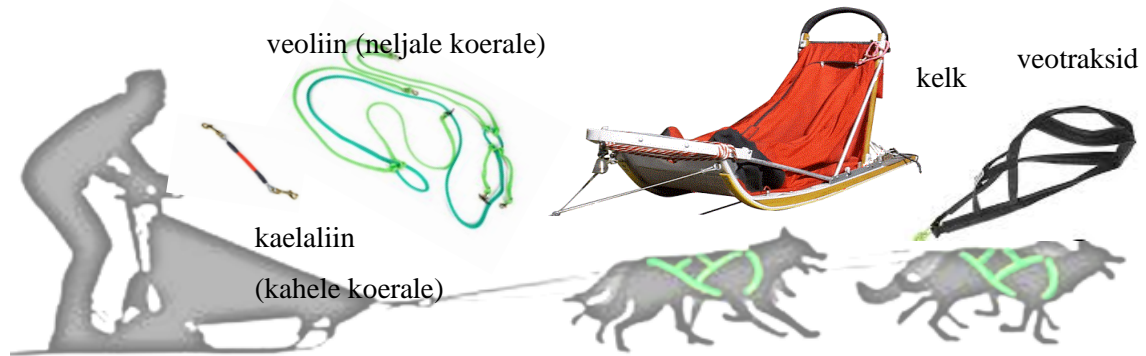
Joonis 3. Ülevaade jalgrattaveo varustusest (autori illustratsioon)

1.6.4. Kelguvedu

Kelguvedu (ingl *mushing* või *sledding*) on rakendspordi lumega spordiala (Joonis 4.). Kelguvõistlused jagunevad distantsilt kolme võistlusklassi:

- sprint (ingl *sprint*), pikkus 5-25 km,
- keskpikk distants (ingl *Mid Distance*), kogupikkuseks on 80-250 km
- pikamaadistants (ingl *Long Distance*), kogupikkuseks on 250 km.

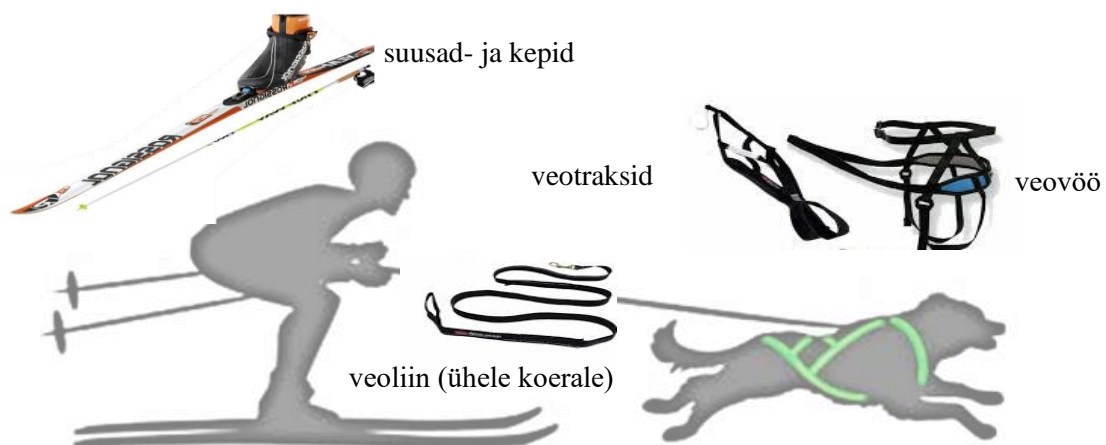
Kelguklassid jagunevad ka kelgu ees olevate koerte arvu järgi 2-koera klassist (2 koera kuni 8 koera) kuni piiramatute koerte arvuga avaklassini (ingl *unlimited*), kus rakend koosneb vähemalt seitsmest koerast). Baltimaades korraldatakse sprindivõistlusi 2-, 4- ja 6-koera klassidele. (Bretana, 2020; De Lavigne, 2014, Høe-Raitto, & Kaynor, 2012)

Joonis 4. Ülevaade kelguveo varustusest (autori illustratsioon)

1.6.5. Suusatajavedu

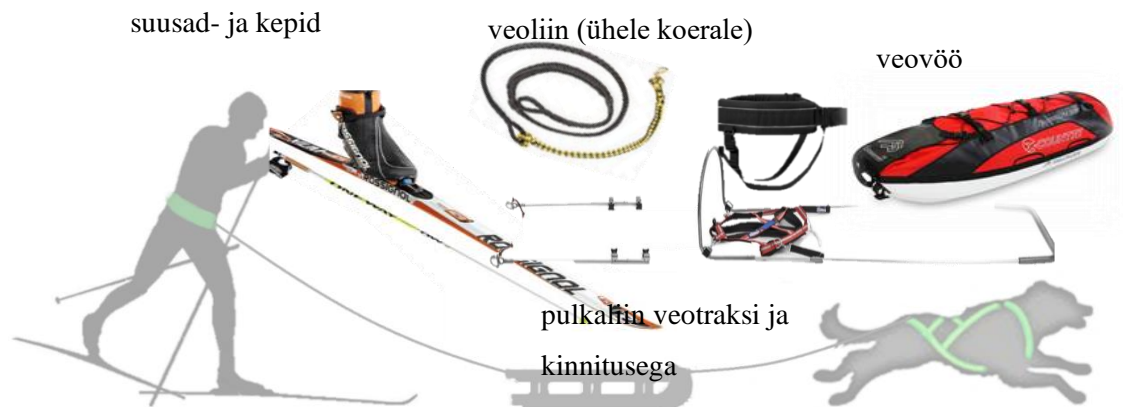
Suusatajavedu (ingl *skijoring*) on rakendspordi lumega spordiala (Joonis 5.). Suusatajavedu on rekreatiivne spordiala, kus koer või koerad on veoliini ette rakendatud ja tõmbavad liini. Võistlustel on suusatajaveos või vastavalt reeglitele võistlemisel suusatajaklassides jagunemine vanuse järgi, kus tiim koosneb minimaalselt ühest ja maksimaalselt kahest koerast. Võistlemisel peab suusataja varustuse puusavööl olema kiiresti avatav konks ehk paanikalukk, et vabastada liin, kui selleks vajadus tekib. Keelatud on metallkonksud, haagid ja rõngad suusatajapoolse liini küljes. Veoliin peab väljavenitatuna olema vähemalt 2,5 m ja mitte rohkem kui 3,5 m pikk. Kahe koera võistlusklassis peavad koerad olema omavahel kaelaliiniga ühendatud. Kasutada võib vaid murdmaasuuski, millel pole teravaid ääri ega tippe, mis võivad koera ohustada. (Bretana, 2020; De Lavigne, 2014; Høe-Raitto, & Kaynor, 2012)

Joonis 5. Ülevaade suusatajaveo varustusest (autori illustratsioon)

1.6.5. Pulkastiili rakend

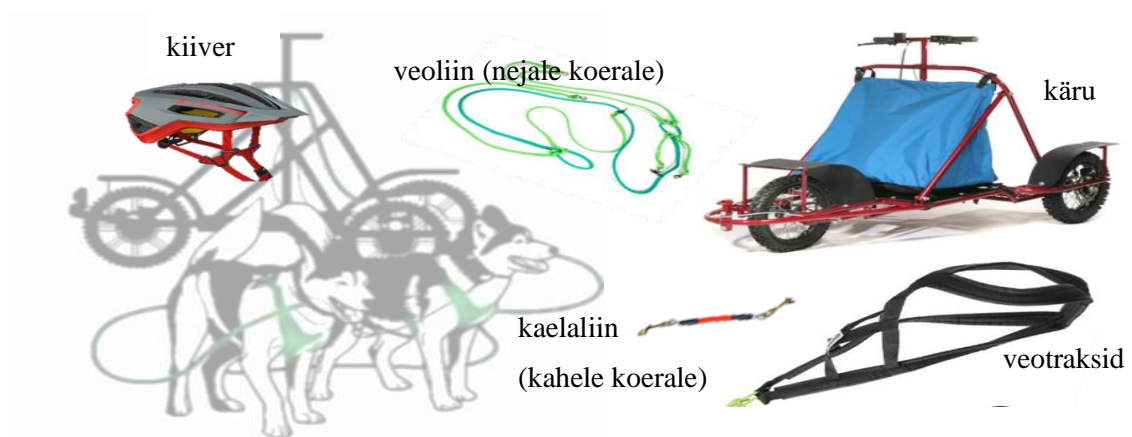
Pulkarakend (ingl *mushing*) on rakendspordi lumega suusaala (Joonis 6.). Pulkastiili rakend koosneb koerast (koertest) ja raskusest (sõltuvalt koerte arvust 50-70% ja nende massist), mida koer või koerad veavad ning veovööga suusatajast, kes on omakorda ühendatud veoliini abil veetava raskusega. Pulkastiili rakendi klasse on kaks: lühike pulka ja pikk pulka. Lühikese pulka stiili rakend koosneb ühest koerast ja raskusest, mida koer veab. Pikk pulkastiili rakend koosneb 1-4 koerast ja raskusest, mida koer veab. (Bretana, 2020; Høe-Raitto, & Kaynor, 2012)

Joonis 6. Ülevaade pulka rakendi varustusest (autori illustratsioon)

1.6.7. Kärüvedu

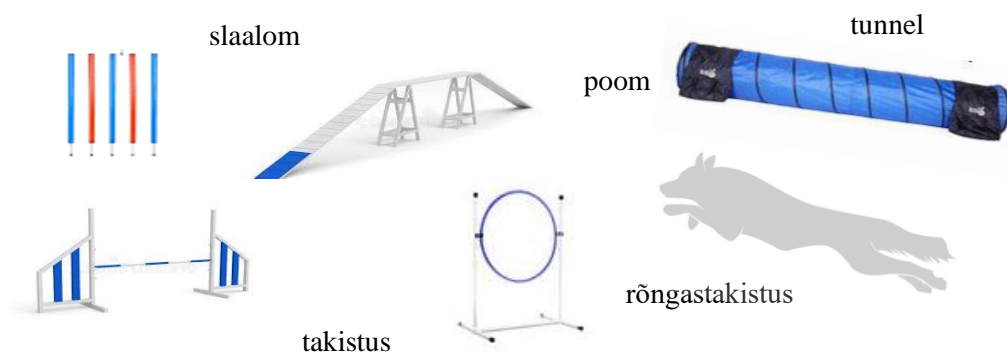
Kärüvedu (ingl *dog rig*) on rakendspordi lumeta ala, mis algselt oli hooajaväline treeningmeetod kelgukoerte treenimiseks väljaspool talvist või lumeta hooaega (Joonis 7.). Treeningkäru on valmistatud ühele juhile ja võisteldakse alates kolme koeraga. Vastavalt koerte arvule käru ees jagatakse rakendid erinevatesse klassidesse. Võistlusel peab käru külge kinnitatud olema veniva osaga veoliin, mida nimetatakse ka pealiiniks. Soovituslik on veoliini hoidik, mis aitab ära hoida liini takerdumist esirattasse. Käru külge tuleb kinnitada veoliin ehk pealiin, kus pealiini külge kinnitatakse koerad eelnimetatu abil. Need liinid omakorda kinnituvad koerte rakmete külge ja kaelaliinide abil kinnitatakse kaelarihma külge. Võistleja peab kandma kiivrit ja soovituslik on kanda kindaid. (Bretana, 2020; De Lavigne, 2014; Høe-Raitto & Kaynor, 2012)

Joonis 7. Ülevaade käruveo varustusest (autori illustratsioon)

1.6.8. Agility

Agility (ingl *agility*) on spordiala, mille eesmärgiks on arendada inimese ja koera meeskonna osavust, kiirust ja head koostööd (Joonis 8.). Agility ülesandeks on võimalikult kiiresti ja ilma vigadeta läbida takistustest koosnev võistlusrada. Agility kontseptsioon pandi paika 1977. aastal, kui koeraspordi entusiastid valmistusid esinemiseks Curtsi näitusel. Agility sünnimaaks peetakse Inglismaad, kus on pikk hobuste ja koerte treenimise kogemus. Ala idee pärinebki hobuste takistussõidust. (Tiidelepp, 2015)

Joonis 8. Ülevaade osadest agility võistlusradade takistustest (autori illustratsioon)

Lisaks koeraga koos matkamisele harrastatakse ühiselt ka erinevaid tegevusi nii joostes, jalgrattaga, tõukerattaga või käruveol või suuskadega looduskeskkonnas.

2. METOODIKA

2.1. Uuringu ülesehitus ja andmete kogumine

Magistritöö teises peatükis keskendub töö autor uuringu metoodikale ja annab ülevaate uurimiseesmärgist ja uurimisküsimusest. Esimeses alapeatükis annab töö autor ülevaate uuringu ülesehitusest ja andmete kogumisest ja teises alapeatükis kajastab töö autor uurimismeetodi valikut ja valimi koostamist ning tutvustab valimit. Kolmandas alapeatükis esitleb töö autor ankeetküsitluste ülesehitust ja läbiviimist ning neljandas peatükis käsitleb ettevõtetele suunatud intervjuude läbi viimise protsessi.

Töö eesmärgist lähtuvalt koostas autor elektroonilise ankeetküsimustiku. Töös on kasutatud kvantitatiiv- ja kvalitatiiv uurimismeetodit, kuna töö eesmärgiks on kaardistada peamised tegevuskohad ja piirkonnad Eesti loodusmaastikel rekreatiivseid, sportlikke ja turismitegevusi pakkuvad ettevõtted, organisatsioonid ja nende tegevuste harrastajaskond pidades silmas tegevusi koertega. Kvalitatiivse uuringu spetsiifika seisneb kindla teguri süvaanalüüsis ja ülevaade antakse pigem sõnaliste, mitte numbriliste kirjeldustega (Flick 2018).

Uuringu esimeses pooles koguti ja analüüsiti erinevaid teadusallikaid koeramatka käsitusest nii Eestis kui ka maailmas ning erinevatest spordialadest, mida koertega looduskeskkonnas põhiliselt harrastatakse. Lisaks uuriti mitmesuguseid teadusallikaid välirekreatsiooni kohta ning analüüsiti looduskeskkonna ja koera mõjudest inimese vaimsele ning füüsilisele tervisele. Valimi moodustamisel tugines töö autor teooriale, et kaasata antud teemale kohane sihtrühm. Veebipõhine ankeetküsitlus ja ettevõtetele loodud intervjuuküsitlus on kombineeritud looduskaitse programmi projekti: "Rekreatiivsete, sportlike ja turismitegevuse mõjud kaitsealadel - tegevuste, huvigruppide ja tegevuspaikade kaardistamine ning külastuskorralduslike soovitude väljatöötamine" küsimustega. Tulemuste ilmestamiseks on töö autor koostanud joonised, mis võtavad kokku antud analüüsi.

2.2. Valimi koostamine

Valimi moodustamisel tugines töö autor teooriale, ning otsiti teavet Eestis tegutsevatest ettevõtetest või organisatsioonidest, kes pakuvad teenusena koera ja/või kelgumatkasid ning korraldavad spordivõistlusi. Kuna oluline on nii ettevõtete kui ka harrastajaskonna poolne sisend, on eraldi küsitlus ka koeraomanikele. Töö autor kogus erinevaid teadusmaterjale koeramatka käsitusest Eestis ja maailmas ning spordialadest, mida koertega looduskeskkonnas peamiselt harrastatakse. Samuti uuris autor erinevaid teadusallikaid välirekreatsiooni kohta, käsitledes teadusmaterjale looduskeskkonna ja koera mõjudest inimese vaimsele ning füüsilisele tervisele.

Intervjuude ja ankeetküsimustiku läbiviimiseks kasutati tõenäosuslikku valimit. Tõenäosusliku valimi korral peab iga objekti valimisse sattumise tõenäosus olema teada. (Traat & Inno, 1997) Tõenäosusliku valimisse kuulusid nii eri Eesti piirkondades tegutsevad koeramatkasid korraldavad ettevõtted kui ka harrastajaskond, kes koertega koos matkasid iseseisvalt ette võtavad.

Ettevõtte tasandil toimus esmalt taustamaterjali kogumine, kus kasutati erinevaid internetikeskkondi näiteks *Visit Estonia* koduleht, erinevaid sotsiaalmeediakanalid ja ettevõtete enda kodulehed. Eesmärgiks oli leida Eestis tegutsevad koera- ja kelgumatka turismi (elamus)teenuseid pakkuvaid ettevõtteid. Lisaks ettevõtete loetelu loomisele oli internetiotsingu eesmärk leida informatsiooni teenus(t)e sisust ja kaardistada teenusepakkujate üldised asukohad ja välja selgitada, mis piirkonnas kasutavad antud ettevõtted looduse poolt pakutavaid hüvesid. Neid teenusepakkujaid on seni teadaolevalt 10 (Lisa 1.).

Ka harrastajatele suunatud ankeetküsitluse linki ei ole jagatud arbitraarselt, vaid see küsimustiku link on suunatud kindla rühma esindajatele, kes on seotud koertega. Mõned näited, kus sotsiaalmeedia-gruppides on jagatud ankeetküsitluse linki: Eesti Austraalia Karjakoerte Tõuühing, Eesti Austraalia Karjakoerad, Saksa Lambakoerad, Koortekool Lemmik, Tõupaberiteta taksid ja taksilaadsed, Matkajad, Tõukoerte omanike grupp, Segavereliste kutsude maailm, Koerad, Rõõmsad Eesti taksiinimesed, *Instagram*'is SuzyTheHusky sotsiaalmeediakontol. Lisaks sai WOM-metodit kasutades kaasatud tuttavaid, kes küsitluse linki veel jagaksid *Facebookis*.

2.3. Ankeetküsitlus internetis

Küsitluse läbiviimiseks koostati tulenevalt töö eesmärgist küsimustik. Ankeetküsimustik koostati Eesti keeles ja selle täitmine oli anonüümne. Küsitluses on 26 küsimust, millega saab tutvuda töö lisades nr 2. Ankeetküsitluses saab vastaja anda vastuseid *Likert*-skaala abiga, kus ta määrab ära nõustumise astme teatud väidetele, mis on seotud mingi hoiaku hindamisega/mõõtmisega (Osula, 2008). Vastamisel on palutud küsitletavatel avaldada arvamust näiteks 4-pallisel skaalal: mitte kunagi, mõnikord, sageli, alati. Kõige enam kasutatakse *Likerti* 5-pallist skaalat, kus hinnang „1“ on mitterõustumine ja hinnang „5“ absoluutne nõustumine.

Ankeetküsitluses uuritakse, milline on inimeste harjumuspärane looduskeskkond koos koertega matkamiseks ja missugune on nende looduskeskkonna kasutusviis igaüheõiguse alusel. Küsitluse käigus selgitatakse välja ka peamised motivaatorid koeraga matkamiseks ja nende eelistatavad sihtkohad. Ühtlasi selgitatakse välja, kui kaugele ollakse nõus minema oma kodukohast koeraga matkamiseks nädalasiseselt ja -vahetusel ning milliseid transpordivahendeid selleks kasutatakse ja vahemaad, mida koeraga läbitakse erinevates keskkondades. Andmete kogumine viidi läbi *Google form* keskkonnas koostatud ankeetküsitluse kujul perioodil 15.veebruar.2021 – 05.aprill.2021. Ankeetküsimustikule vastas 243 inimest.

2.4. Intervjuud ettevõtjatega

Intervjuud viidi läbi poolstruktureeritud kujul, mis erinevalt küsimustikust või täielikult struktureeritud intervjuust annavad parema ülevaate vastaja seisukohtadest ja võimaldavad intervjuu küsimuste järjekorda ning lisaküsimusi vastavalt vestluse kulminatsioonile muuta (Flick, 2018). Intervjuu jaoks koostati 35 küsimusega küsimustik (Lisa 3.) vastavalt uuringu eesmärkidele. Küsimuste seas on koeramatka sisu ja ulatuse välja selgitamiseks küsimusi, mis annavad vastuseid, kus täpsemalt ja millistes mahtudes loodusmatkasid läbi viiakse. Intervjuude eesmärgiks on saada ettevõttepoolseid arvamusi ja hinnanguid, milline on nende matka iseloom või sisu, kas ja kuidas Eestis koeramatku tuleks korraldada, millised on potentsiaalsed murekohad ja lahendused juba kerkivatele probleemidele. Küsimused olid valdavalt avatud ning vastavalt intervjuueeritava vastustele täiendatud lisaküsimustega.

Intervjuude ettevalmistamisel tutvus töö autor eelnevalt ettevõtete taustaga ja leppis kokku võimalikud ajad intervjuude läbiviimiseks e-posti teel. Intervjuud viidi läbi 17.märts.2021 virtuaalselt *BigBlueButton* keskkonnas. Töö autor lasi intervjuudel loomulikult kulgeda ja vajadusel juhtis intervjuueeritavat tagasi teema juurde kui teema suund hajus ära. Intervjuude kestused olid 40 ja 95 minutit. Intervjuude salvestamiseks kasutati diktofoni, salvestised transkribeeriti ja analüüsiti.

Tulemuste analüüsimisel kasutati kvalitatiivse sisuanalüüsi tehnikat. See on juhtumiülene ehk horisontaalne analüüsi tehnika (ingl *cross-case analysis*), kus vaadeldakse samal ajal mitut analüüsitavat juhtumit/kaasust, näiteks kogutakse erinevatest intervjuudest kokku kõik kindla teema tekstiosad ja võrreldakse antud teema käsitlemist kõigi kogutud intervjuude lõikes. Kodeerimisel on kasutatud suunatud kodeerimist, mille puhul kodeerimine toimub vastavalt uurimisküsimustele ning muud teemad jäetakse andmestikust kõrvale. Kodeerimisel kasutatakse avatuid koode, mis tuletatakse otse tekstist ehk induktiivse lähenemise teel, teksti aktiivse lugemise ning ka põhistatud teoorias kasutatavate analüütiliste tehnikate kaudu (Kalmus et.al., 2015).

Antud meetodi kohaselt võetakse vaatluse alla intervjuueeritavate vastustest kindla teemaga seotud lõigud (Schwandt, 1997). Valitud meetodi puhul on parem võimalus näha ja otsida seoseid erinevate juhtumite vahel, koguda tõestust ja mõista sarnasuste ning erinevuste põhjuseid (Khan,& VanWynsberghe, 2008). Samuti on töö autor kohustatud tagama uuritavate anonüümsuse ja uurimistulemused tuleb esitada seesugusel viisil, et uuritavad ei oleks ära tuntavad.

2.5. Tulemuste analüüs

Intervjuud transkribeeriti ning saadud andmed töödeldi ja kodeeriti. Kodeerimisel on oluline tõsta esile teksti süvatähendused, kus märgitakse ära teksti olulisemad laused ja/või märksõnad, kus edasi antakse neile tekstikood (Kalmus et.al., 2015). Kuna intervjuudes andsid vastajad enamasti pikki vastuseid ja kõnealused teemad tõusid läbivalt intervjuus, tuli kodeerimisel iga mõte ja/või vastus ühe lause ja/või märksõnaga asendada. Järgnevalt jagati saadud kodeeringud kategooriatesse, kus need koondati sarnase sisu ja teemaga koode allüksusesse, mis võimaldas mitmeid kordi välja toodud mõtted koondada ja selgitada välja sagedasemad vastused. Mõlema

küsitlusmeetodi puhul on uuritavate konfidentsiaalsus tagatud (Creswell, 2013) ja viitamiseks kasutab töö autor intervjuueeritavate ettevõtete puhul numbreid, mis näitab ära mitmenda intervjuuga on tegu. Ankeetküsitluse andmed koondati ja analüüsiti Microsoft EXCELI programmiga ning koostati kokkuvõtvad joonised.

3. TULEMUSED

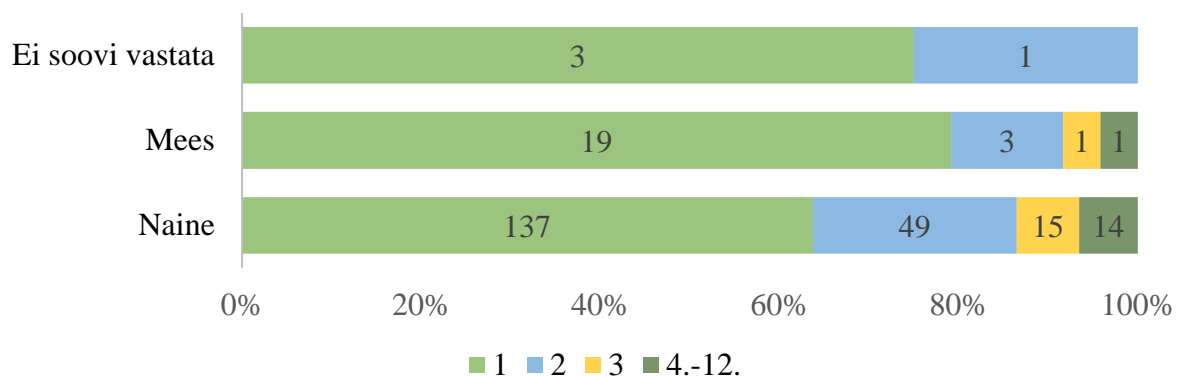
3.1. Ankeetküsitluse tulemused

Andmete kogumine viidi läbi *Google form* keskkonnas koostatud ankeetküsitluse kujul vahemikus 15. veebruar 2021 – 05. aprill 2021. Antud perioodil vastas ankeetküsitlusele 243 inimest. Töö raames viidi läbi ka intervjuud ettevõtetega, mis viidi läbi 17. märtsil 2021 videosilla, *BigBlueButton*, keskkonnas

3.1.1. Küsitlusele vastajate üldine iseloomustus

Autor soovis teada saada ankeetküsitlenute sugu ning selgus, et kõigist vastanutest 88% olid naised, 10% olid mehed ning 2% ei soovinud ankeetküsitlusel oma sugu avaldada. Ankeetküsitluse vastajate keskmine vanus oli 36 eluaastat. Vanuseline jaotus näitab, et esindatud on kõik vanusegrupid. Respondentidest 19% inimestest kuuluvad vanusegruppi kuni 25 eluaastat. Kõige enam oli vastanute vanusevahemik 26 – 43 eluaastat ja seda 49% puhul. Esindatud oli ka vanusegrupp 44 – 54 eluaastat, mille moodustasid 25% vastajatest ja kõige vähem vastanuid oli vanusegrupis 55, mis moodustas 7% kõikidest vastajatest.

Küsitluses uuriti, et mitu koera vastajatel on. Vastanutest valdavalt ehk 66% omab ühte koera. Kahte koera omab 23% vastanutest ja 7% vastanutest märkis ära, et neil on kolm koera. Uuringus osalenutest 4% märkisid ära, et neil on 4 ja enam koera (joonis 9).

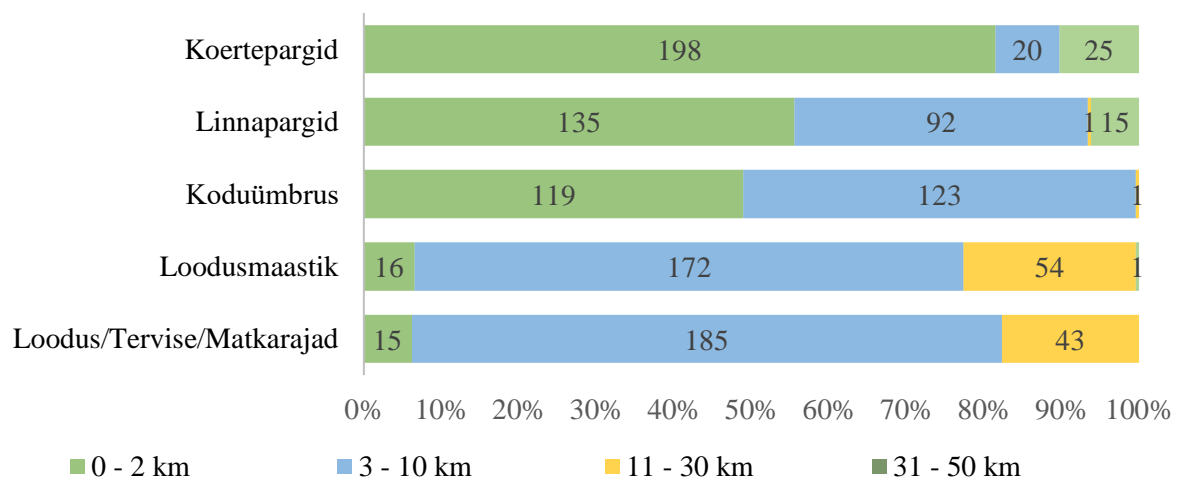

Joonis 9. Küsitlusele vastanute koerte arv sugude vahelises võrdluses, värvid tähistavad koerte arvu ühe vastaja kohta (n=243).

Ühtlasi soovis töö autor saada ülevaadet uuringus osalenute koera tõugude kohta. Kõikidest vastustest sai kokku lugeda 97 erinevat koeratõugu. Kõige sagedasemad tõud olid küsimustikule vastajatel kolm koeratõugu ning nendeks oli kuldne retriiver, berni alpi karjakoer ja saksa lambakoer. Lisaks selgus uuringus, et koera või koertega harrastatavad tegevused on eriilmelised.

Ankeetküsitluse vastustest võis välja sai lugeda 36 erinevat harrastustegevust, mida koertega koos harrastatakse, näiteks rallikuulekus, *agility*, näitusetrenn, linnuvaatlus, üldine kuulekus, tasemekatsed, jalgrattaga vedu ja sõit, korilus (seente ja marjade korjamine), võimlemine, mängimine, kelgurakend, *frisbee* (lendava taldriku viskamine), tõukerattavedu, jahipidamine, *rogain* (orienteerumine koertega), teraapia, veosport (suuskadega või joostes), sportkuulekus, veepääste, paadisõit, maastikujooks, matkamine, reisimine, kelgurakend, karjatamine, raskuste vedamine, metsapääste, matkajuhi abiline, kutsikakool, mootorrattamatk, jalgrattamatk, sõnakuulelikkus, *nosework* (ninatöö koortele), seltsiline ja pereliige, kuulekus ja käsklus kodus. Need tegevused on aktiivsed, seltskondlikud ja ka koeratõu erisusi arvestav. Oluline on, et koer saaks kätte oma üldfüüsilise treeningu ja on samas ka arendav mänguline harrastus.

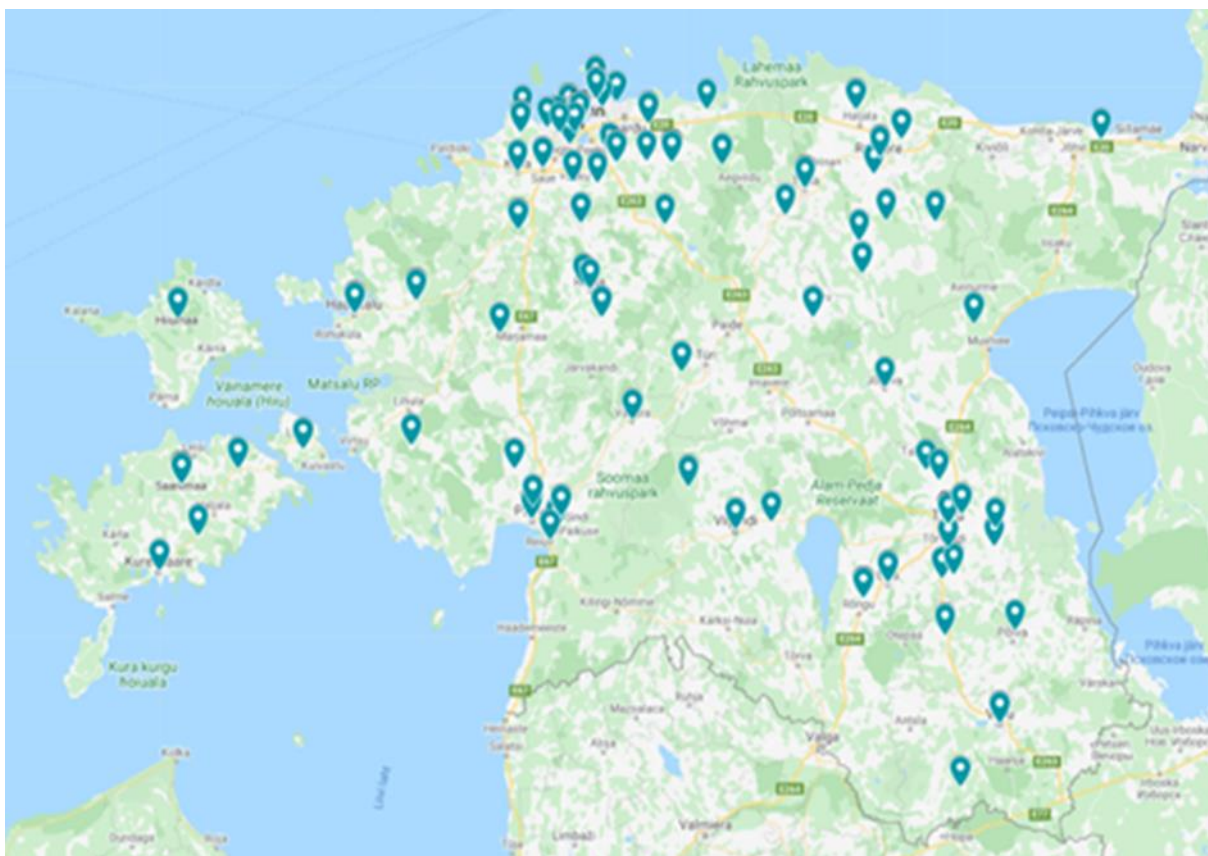
Harjumuspäraselt eelistavad vastajad kõige enam läbida 2 – 10 kilomeetrilisi vahemaid nii linna- kui ka koduümbruses (joonis 10). Pikemaid vahemaid läbitakse erinevates looduskeskkondades. Täpsemalt liigub 76% vastajatest parema meelega loodus-, matka-, ja terviseradadel ja 70% vastajatest liigub loodusmaastikul 3 – 10 kilomeetriseid vahemaid.

Joonis 10. Vahemaad, mida läbitakse koer(te(aga) erinevates keskkondades (n=243).

Kõigist vastajatest 22% märkis ära, et liiguvad loodusmaastikul ka 11 – 30 kilomeetrit, ja loodus-, matka-, ja terviseradadel märkis 18% kõigist vastajatest sama vahemaa.

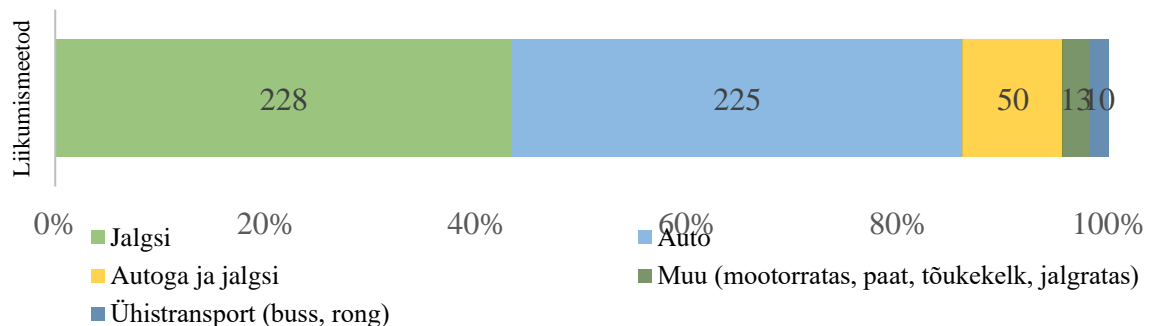
Ankeetküsitluses paluti osalejatel ära märkida nende elukoht osavalla täpsusega. Kaardilt (Joonis 11.) on ilmneb, et vastajate elukohad jäävad valdavalt Eesti suurlinnade vahetuslähedusse, milleks on Tallinn, Tartu ja Pärnu. Sellegi poolest joonistub välja vastajate esindatus ka teistest Eesti maakondadest. Suurem enamus, kes ankeetküsitlusele vastas, elab Harjumaal täpsemalt 35% kõigist vastajatest, Tartumaal 16% ja Pärnu maakonnas 9%. Ülejäänud 40% kõigist vastajatest elab teistes Eesti maakondades.

Joonis 11. Ankeetküsitlusele vastanud koeraomanike asukohad. (Kaardipõhja allikas: *Google my maps*.)

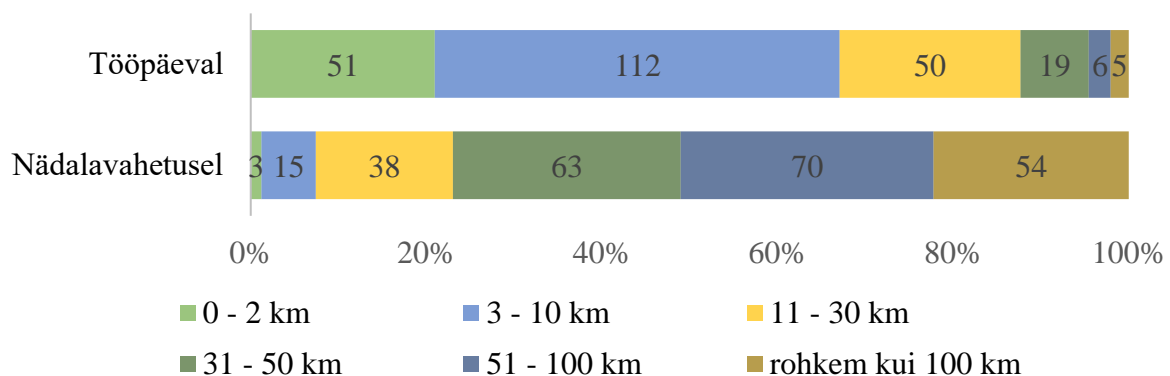
Meelispaikadesse liikumiseks valitakse enamasti auto või kombineeritud liikumisviis. Välja toodi erinevad liikumisvahendid, nagu auto buss, rong, jalgratas, isegi mootorratas ja paat. Kõige populaarsem liikumisvahend respondentide seas auto, kus 92% vastanutest märkis ära enda peamiseks liikumisvahendiks jõudmaks matka sihtkohta (joonis 12). Suure osakaaluga on

ka jalgsi liikumine, mille märkis ära 93% vastanutest. Mainiti ära ka, et liigutakse otse koduõuest looduskkeskkonda ja selle tegevuse jaoks ei ole vaja eraldi kuhugile kaugemale hakata liikuma. Nii “auto kui ka jalgsi” on ära märkinud 20% vastajatest. Ühistransport ei ole nii populaarne liikumisvahend, kuid sellegipoolest märkis 4% vastanutest, enda üheks liikumismeetodiks, ühistranspordi, näiteks buss ja rong. Mainiti ära, ka et valitakse sellised sihtkohad, mis on ühistranspordi peatustele lähemal. Kõige vähem mainis ära enda liikumisvahendiks jalgratta.

Joonis 12. Eelistatud liikumismeetodid ja -vahendid eelistatud sihtkohtadesse (n=243).

Kuus inimest tõi välja, et koer liigub nendega jargratta(veo)sporti meetodil ratta ees või siis liigub selle kõrval. Kõigist vastanutest seitse inimest märkisid ära liikumisvahendiks mootorratta, paadi ja/või tõukekelgu.

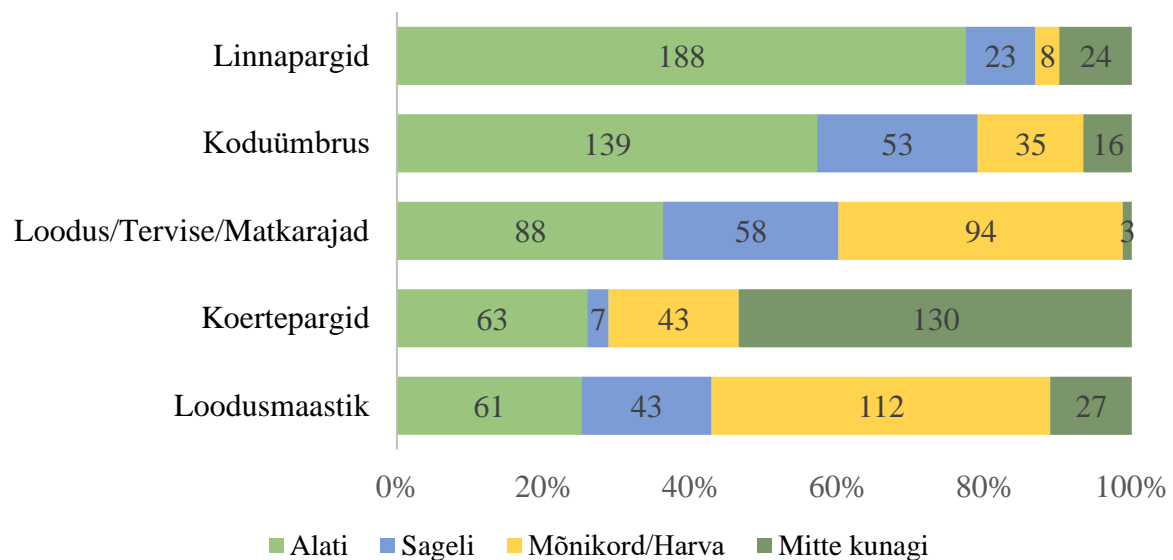

Joonis 13. Kaugus kodukohast koeraga matkamiseks (n=243).

Koeraga matkamiseks liigutakse pühke- ja tööpäevadel erinevatele kaugustele kodust (Joonis 13.). Suur osa (46%) vastajatest, on nõus liikuma 3 – 10 kilomeetri kaugusele oma kodukohast nädala siseselt. Nädalavahetusel ollakse nõus liikuma oma kodust kaugemale. Ligi 50%

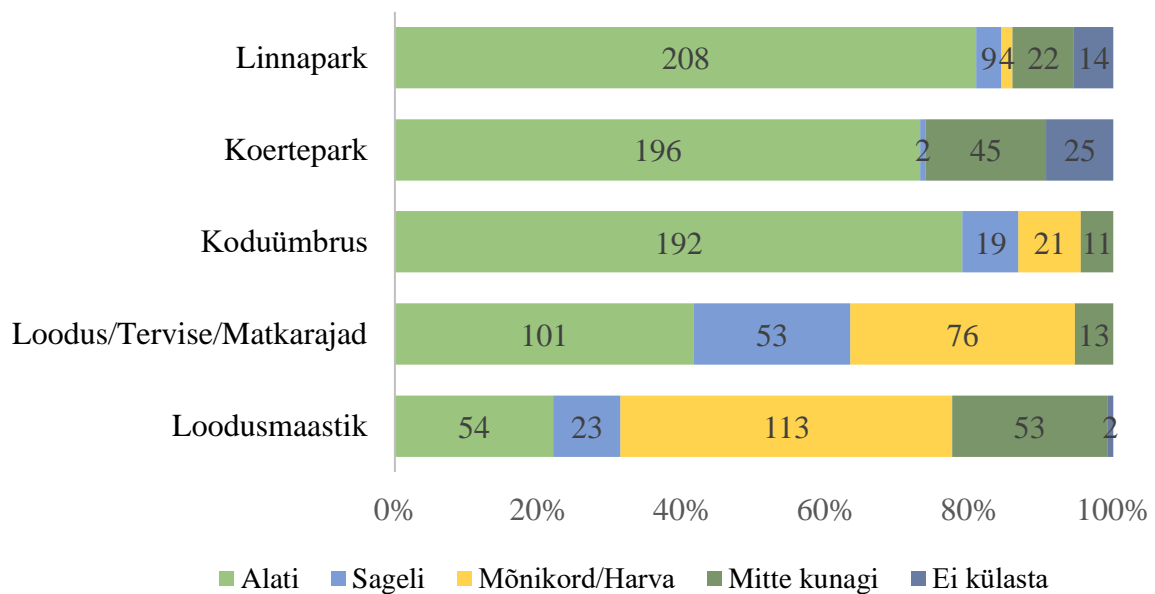
vastajatest on nõus liikuma 51 – 100 kilomeetrit ning 100 ja enam kilomeetri kaugusele kodukohast liigub 22% vastanutest.

Uuringus osalejad lähtuvad enamasti keskkonnast, kus nad oma koeri rihmastatult hoiavad. Suur osa vastanutest hoiab koera rihmastatult koduümbruses ja linnas (joonis 14). “Alati” enda koera rihmastatult 57% vastanutest, linnapargis 77% ja loodus-, tervise- ning matkaradadel 36% vastanutest. Sellegipoolest hoiavad osa vastajatest enda koera “mõnikord” või “harva” rihmastatult: loodusmaastikul 46% vastanutest, loodus-, tervise- ja markarajal 38% vastanutest.

Joonis 14. Koera ja koerte rihmastatus erinevates keskkondades (n=243).

Uuringust selgus, et koera järgi koristamine olenes kõige enam just liikumiskeskkonnast (joonis 15). Linna- ja koerapark ning koduümbrus on kohad, kus koristatakse “Alati” koera järgi: linnapargis 85%, koertepargis 80%, loodus-, tervise- ja matkaradadel 41% ning loodusmaastikel 22% kõikidest vastanutest teevad seda alati. Sellegipoolest on vastajad teadlikud, kus on tähtis ja/või oluline enda koera järgi koristada.

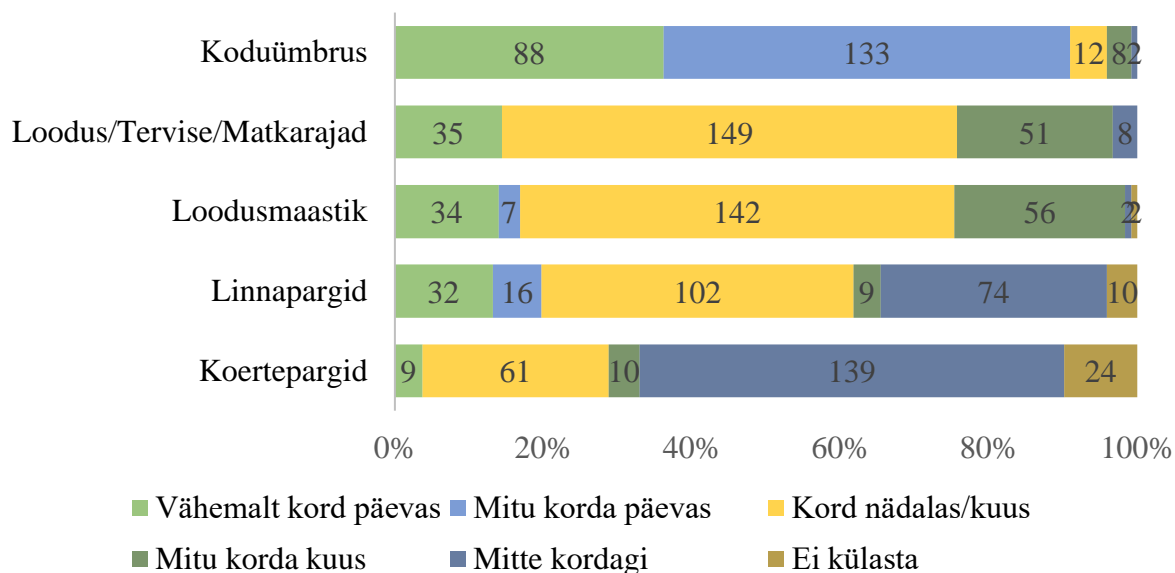

Joonis 15. Koera järgi koristamine erinevates keskkondades (n=243).

Koera või koertega matkaja keskmine vanus on 36 eluaastat ning antud uuringus on valdav osa neist just naised. Enamus neist omab 1 või 2 koera ning vastajatest lähtuvad põhiliselt keskkonnast, kus kohas enda koera järgi koristatatakse või kasutatakse vabamat rihmastusviisi.

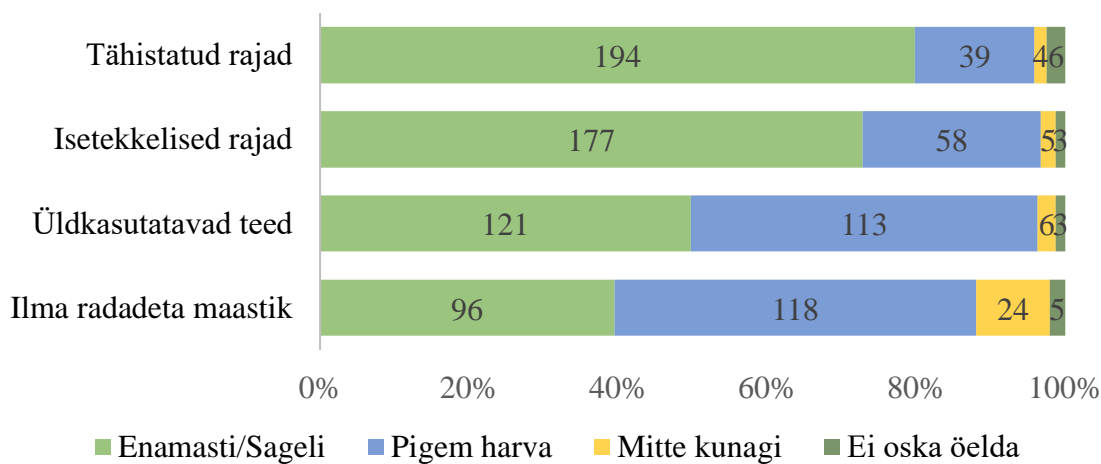
3.1.2. Sobiva sihtkoha eeldused

Järgnevate küsimuste eesmärk oli teada saada koeraga matkajate eelistus sihtkohtade valikul. Vastajate seas selgitati välja kui tihti liigutakse ette antud liikumiskohtades. Tuleb välja, et sagedasti külastatakse loodus-, matka-, ja terviseradasid, loodusmaastikke, linnaparde, koorteparde ja koduümbrust. Vähemalt kord nädalas liigub 39% vastajatest loodus- tervise- ja matkarajal. Loodusmaastikul liigub 32% vastajatest. Samuti on välja toodud koduümbrus, kus kõigist vastajatest 54% liigub vähemalt kord päevas. Täpsema ülevaate annab Joonis 16.

Joonis 16. Eelistatavad liikumiskohad koera või koortega (n=243).

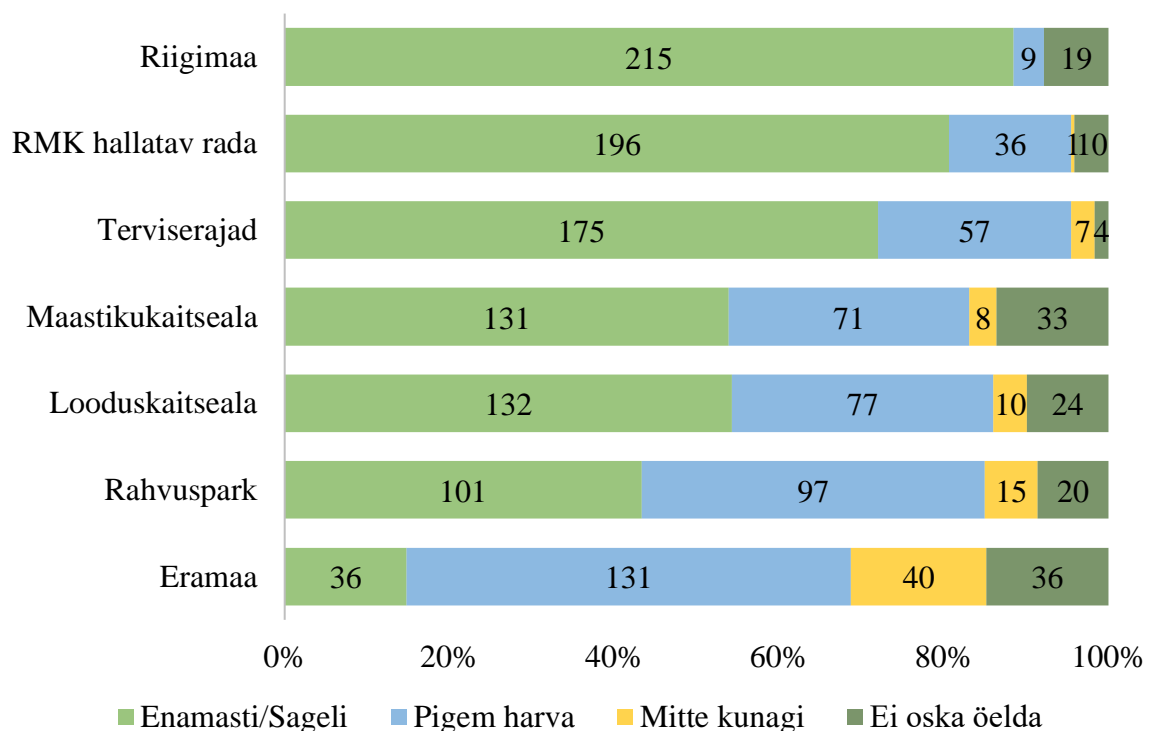
Koeraga matkajate seas selgitati välja (Joonis 17.), millistel teekatetel eelistatakse meelsamini liikuda. Suurem osa vastajatest (79%) eelistab liikuda tähistatud radadega maastikul. Ka ise tekitatud rajad on vastajate suurimaks eelistuseks, täpsemalt 73%-l vastajal. Vähem meeldib neil käia üldkasutatavatel teedel (49%) ja ilma radadeta maastikul liikumist eelistab 39% vastajatest.

Joonis 17. Koeraga matkajate eelistus teekatte osas (n=243).

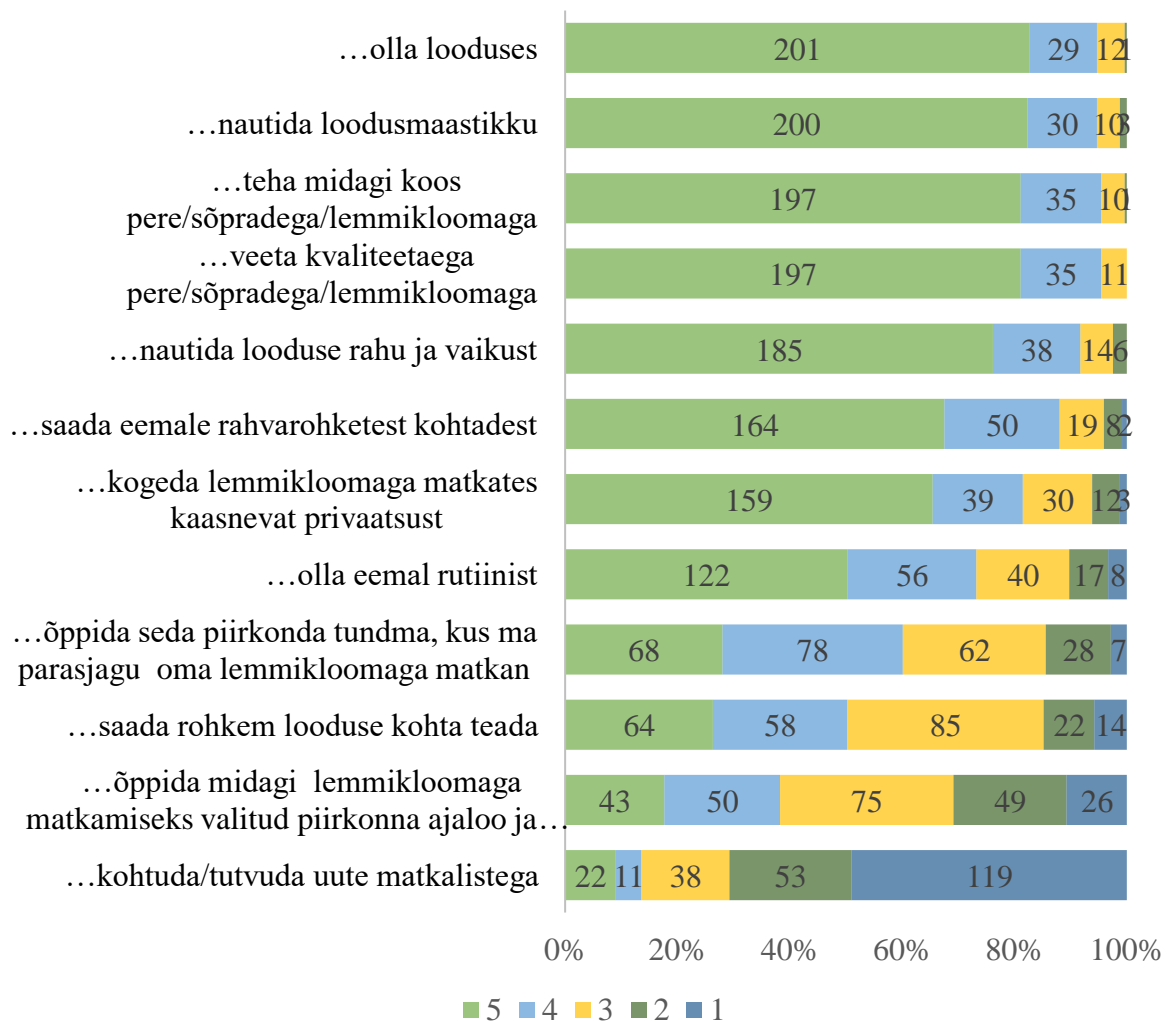
Töö autor soovis vastajatelt teada saada, millised on eelistatumad maastikud ja kooslused koeraga matkamiseks. Koeraga matkamise puhul eelistatakse kõige enam liikuda metsa-, ja terviseradadel ning ka erineva metsakooslusega (männi-, sega-, kuusemets) paikades, kus maastiku reljeef on muutlik. Vähem eelistatakse liikuda meresaartel, põldudel, asfaltteedel ja liivikutel. Täpsema ülevaate uuringus osalenute maastikul matkamise eelistuste ja koosluse osas saab näha töö lisas 2.

Töö autor selgitas välja ka, kui oluliseks peavad vastajad teadlikkust maaomandist, kus koeraga matkatakse. Vastused jagunesid enam-vähem võrdselt ja võib tõdeda, et vastajad jäävad neutraalseks antud küsimuse juures, näiteks 125 vastas “Jah” ja 116 vastas “Ei”. Samas ollakse teadlikud, millise staatusega maa-alal liigutakse. Kõige enam on ära märgitud, et Riigimaal liiguvad 66% ja RMK poolt hallatavatel radadel 49% vastanutest. Terviseradadel liigub 38% kõikidest vastanutest. Vastanutest 53% liiguvad “Harva” eramaal. Alljärgnevalt jooniselt (Joonis 18.) on näha selgem ülevaade, millise staatusega maa-alal liigutakse ja kui tihti.

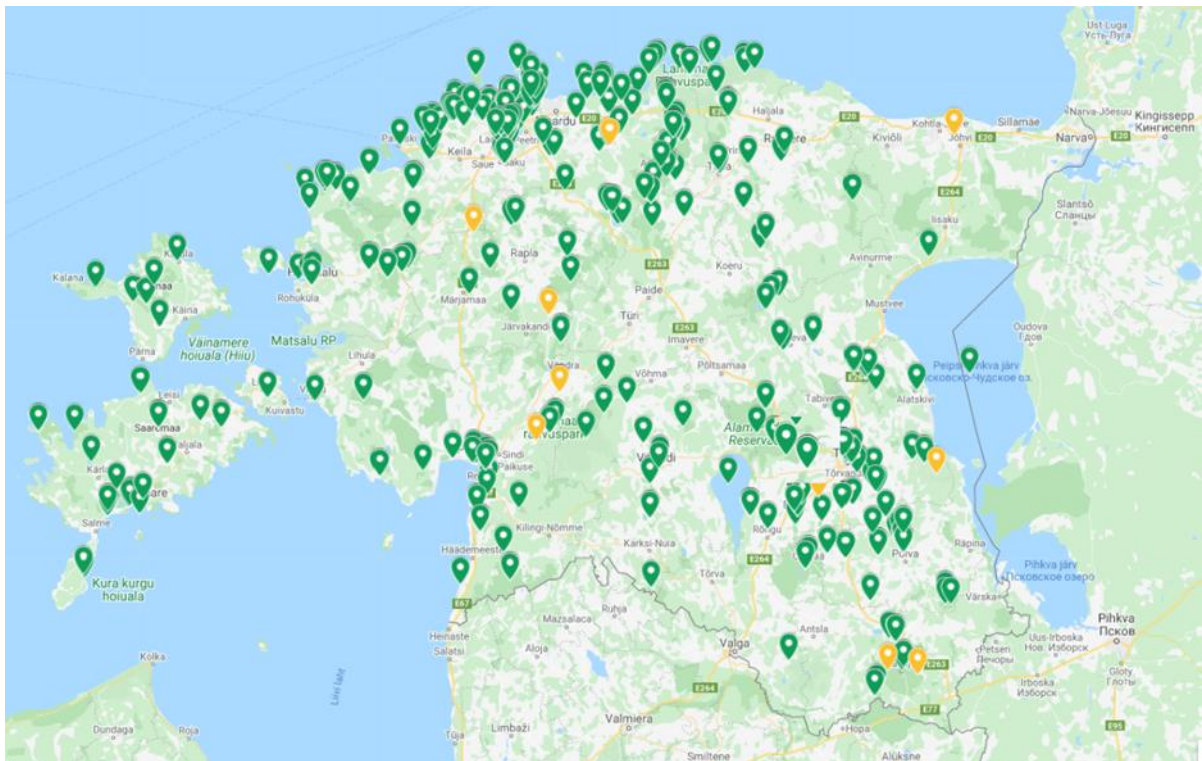
Joonis 18. Koera või koerte teadlikkus maaomandist (n=243).

Samuti selgitas töö autor välja koera või koertega matkajate peamised tegurid looduskeskkonnas matkamiseks (Joonis 19.). Etteantud väidete põhjal selgus, et 82%-l vastajatest peamiseks teguriks ja motivaatoriks on koera või koertega matkates viibida looduses ja nautida loodusmaastikku. Vastajatest 81% peab väga tähtsaks ka veeta kvaliteetaega pere/sõpradega/lemmikloomaga ja teha midagi koos just nendega. Oluliseks teguriks peetakse ka looduses rahu ja vaikuse nautimist, 76% vastajatest. Samuti peab 64% väga oluliseks eemale saada rahvarohketest kohtadest ja kogeda lemmikloomaga matkates kaasnevat üksindust/privaatsust. Lisaks peab 32% vastajatest oluliseks, kuid mitte esmatähtsaks õppida sealset piirkonda.

Joonis 19. Motivaatorid koera või koertega looduses matkamiseks, kus “1” on täiesti tähtsusetu, ja “5” on väga tähtis. (n=243).

Uuringus selgitati välja eelistatumad sihtkohad, kus koeraga Eesti siseselt matkatakse. Kaardil (Joonis 20.) on näha, et põhilised sihtkohad, mida külastatakse, mis põhiliselt jäävad Eesti suurlinnade vahetus lähedusse. Nendeks on Tallinn, Tartu ja Pärnu piirkonnad. Selgus ka, et maapiirkonnas elavad inimesed valivad pigem kodupiirkonna metsa ja loodusmaastiku, eraldi kuskile kaugemale konkreetselt igapäevaselt ei liiguta, sest loodus- ja metsakeskkond on põhimõtteliselt kohe neil uksest välja astudes. Samuti on kaardil ära märgitud ettevõtted, kes pakuvad huvilistele erinevaid harrastustegevusi just nimelt koertega (koeramatkad, kelgusõidud, tõukekelgumatkad jne).

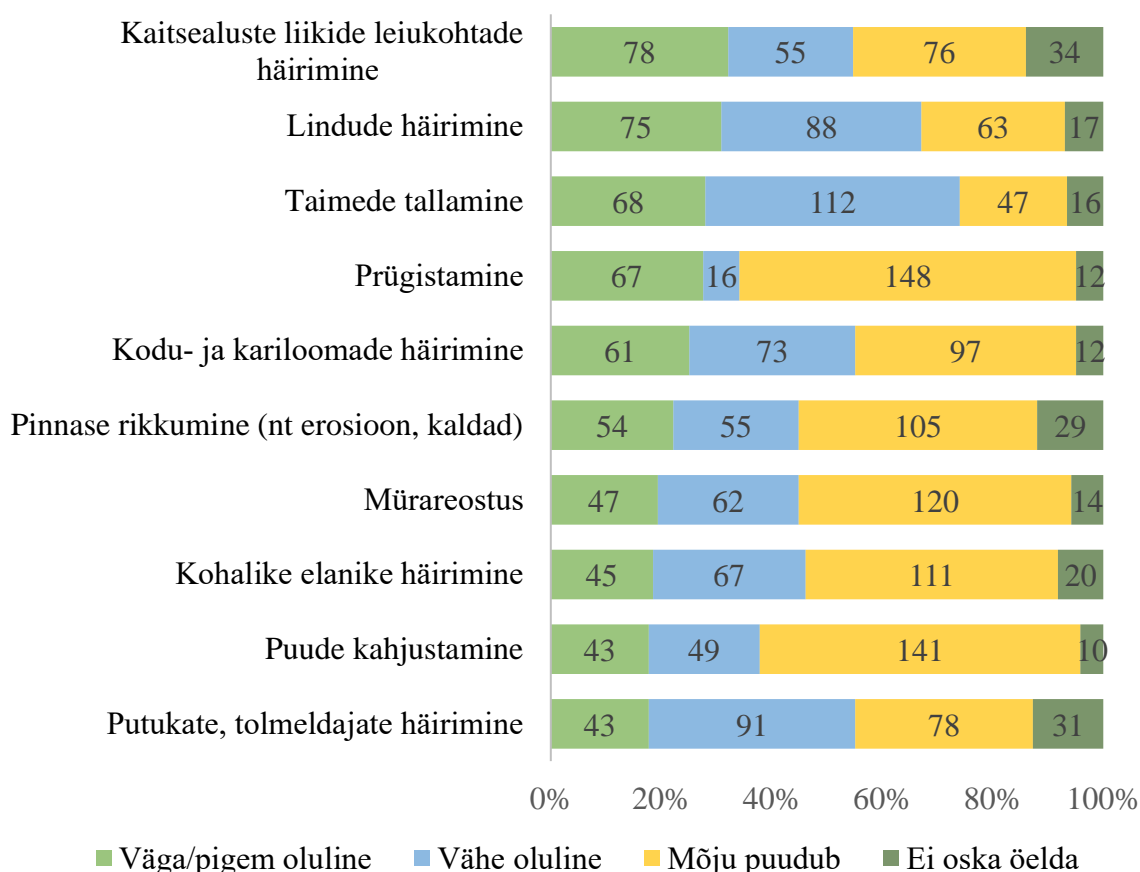
Joonis 20. Autori loodud ankeetküsitlusele vastajate meelispaigad Eestis koeraga looduses matkamiseks ja harrastustegevusi koertega pakkuvad ettevõtted. (Kaardipõhja allikas: *Google my maps*) roheline märg = sihtkoht ja kollane märg = ettevõtte.

Koeraga matkajad on teadlikud, kus oma koera või koertega liigutakse. Peamised tegurid sihtkoha valikul on looduses viibimine ja looduskeskkonna nautimine koos pere/sõprade ja lemmikloomaga.

3.1.3. Mõjuhindang, häiringud, konfliktid

Alljärgnevalt soovis töö autor teada saada, milliseks hinnatakse looduses liikumist “tundlikul” perioodil ja aladel ja kui palju häiringuid nad enda arvates tekitavad.

Vastajatelt sooviti teada saada, milliseks hindavad nad koeraga looduses viibimise mõju keskkonnale. Valdav enamus on seisukohal, et koeraga looduses matkamine ei mõjuta keskkonda negatiivses võtmes ja koerte poolne mõju puudub. Pigem nähakse inimese enda tekitatud “jälgesid” kohtades, kus neid tegelikult olla ei tohiks. Sagedased märkamised on pigem kas autojäljed või siis prügi nendes piirkondades, kus neid olla ei tohiks. (vaata lisaks Tabel 1).

Joonis 21. Vastajate hinnang koeraga matkamise mõjudest looduskeskkonnale (n=243).

Tabel 1. Uuringus osalenute tähelepanekud ja mõttekäigud looduskeskkonnas viibides

„Minu jaoks on oluline et mu koer ei häiri kariloomi aga koer kes kariloomadest välja ei tee ja koplust mööda teed ning rihmastades möödub nt ei oma suurt mõju. Sama kohalike elanike häirimisega - ei tahaks neid häirida, ent nad ei peaks laskma end olla häiritud rihmastatud koerast kes käib mööda avalikult kasutatavat teed.“

„Ei tohi tekitada sellist olukordagi, kus oma loom saaks häirida teisi inimesi või loomi.“

„Ei näe suurt mõju kui käia mööda rada, muidugi mingi mõju on, aga arvan, et metsloomad ise tuhlavad, tarbivad ja hävitavad metsas rohkem, kui lihtsalt läbi jalutav koer. „

„Kõik oleneb inimese suhtumisest loodusesse.“

„Ma ei läbusta, ei kisa ja ei roni inimeste aia taha. Häirib väga, kui seda tehakse ja ise katsun normaalne hoida.“

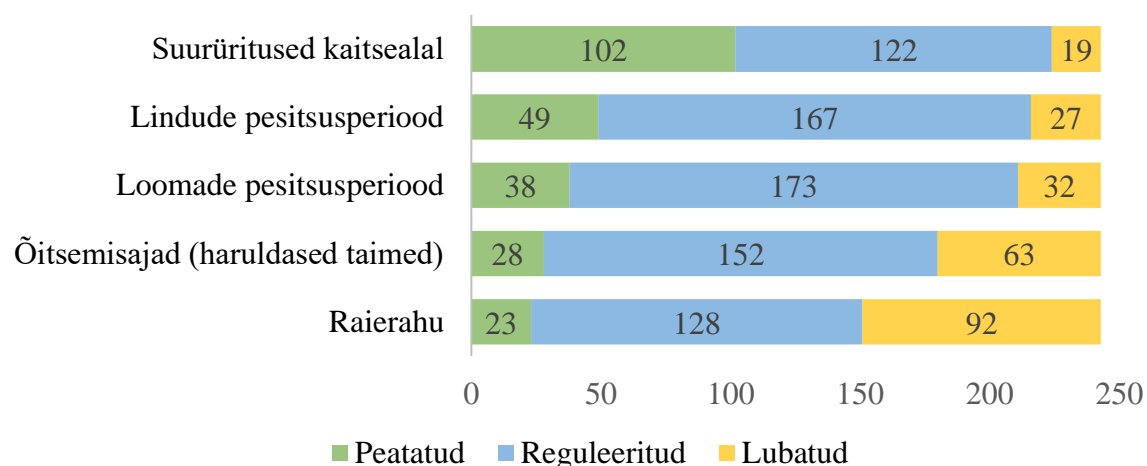
„Ma ei mõtle sellele kunagi. Valin enamasti kohad, kus samal ajal teisi inimesi ja loomi ei ole.“

„Ma ei käi kohtades, kus minu jalutamise tagajärjel juhtuks mingi kahju.“

„Liikudes rajalt kõrval siis jälgin, et ei kahjustaks ega häiriks võimalikult vähe ning ei reostaks üldse.“

„Koer ei jäta endast märki maha, kui ta on kuskilt läbi jooksnud. Koer on sama, mis hunt, kui teda konkreetselt ei nähta, siis ei ole ka aru saada, et ta seal enne inimest on astunud. Kõige suurem mõjutaja looduskeskkonna seisundi muutustel on ikkagi inimene,“

Uuringus osalejatest on suurem enamus seisuhohal, et rekreatiivsetel eesmärkidel looduskeskkonnas liikumine “tundlikul” ajal või “tundlikel aladel”, peaks kas olema peatatud või pigem reguleeritud. Sama seisukohat on neil ka raierahuga ja lindude pesitsusperioodiga (Joonis 22.)

Joonis 22. Rekreatiivsete tegevuste regulatsioon "tundlikul ajal" või "tundlikel aladel" (n=243).

Töö autor soovis teada saada, kui palju märgatakse teiste tegevuste harrastajate poolt tekitatud jälgi. Kõige enam nähakse inimese enda poolt tekitatud prügi ja parkimisjälgi. Koeraga matkates ei leita, et teised koeramatkajad oma ettevõtmistega neid häiriks, kuid leidub sellegipoolest väheseid kordi, kus kokkupuute iseloom võib olla häiriv. Seda ka ainult juhul kui teiste koer liigub lahtiselt. Erinevate tegevuste harrastuste puhul ei nähta mingisugust häiringut, mis oleks suure faktoriga, kuid tekivad üksikud olukorrad, kus mõni harrastaja sellegipoolest ei võrdsusta teisel samaväärseid õiguseid enda omadega (Tabel 2).

Tabel 2. Uuringus osalenute tähelepanekud ja mõttekäigud teiste tegevuste harrastajate käitumisest

„Niisama mainin ära, et Järve Terviserajal tihti peale teisel koertega jalutajatel on koerad lahtiselt ning see tõttu nad häirivad. Minu enda koer on rihma otsas, kuid reaktiivne, nii et kui teine koer kaugelt meie poole juba jooksmas hakkab siis minu koer läheb endast täiesti välja. Kui teised oleksid ka rihmas siis saaksime nende kaugelt vaatamise trenni teha maiustega, et koera reaktiivsust parandada.“

„Suusatajad – talvisel ajal kuuluks terve terviserada ainult nendele ja koeraga jalutajad on pigem segavad faktorid ja peavad oma käike puhtalt nende järgi planeerima.“

„Külastajad, kes grillivad, telgivad jne selleks mitte ette nähtud aladel.“

„Noorte kogunemised/pidutsemised“

“Kokkupuuted ise ei häiri kunagi kui seda tehakse teisi arvestaval moel. nt lahtine koer pannakse teisi nähes kinni jne.”

“Teatud hooajal on metsades palju seenelisi ja marjulisi. neile vahel ei meeldi, et mu koerad marju söövad.”

“Koerteomanikega kokkupuuted häirivad, sest sageli kahjuks inimeste koerad ei oska käituda. vahel nt täiesti koolitamata koerad lahti, kellel baaskäsklused nagu "siia", "ei" ja "kõrval" täiesti omandamata.... See muide väga suur stress pisikeste koertega liikudes. Mõni koer reageerib teiste koerte suhtes väga ootamatult. Ja päris mitmeid juhusid olnud, kus noor suur koer läheb liiga elevust täis pisikesi nähes ja võib haiget teha neile. Samuti on agressiivsete tunnustega koer tulnud juurde. Urises, turi turris. Väga õudne oli.”

„Kalamehed. Üldjuhul nad ei häiri, kuid teatud tüüpi kalastajad suudavad prügistada loodust kogu eelnevalt nimetatud seltskonna eest ja nemad küll väga häirivad.“

„Osadel jahihooaegadel häirivad üsna oluliselt ka ajujahti pidavad jahimehed ja -naised.“

Koeraga matkajad teavad, kuidas looduskeskkonnas käituda ja tegutseda. Nende mõttekäigud ja tegutsemised on teisi inimesi ja loomi arvestav. Sellegipoolest leidub olukordi, mil oma

harrastusega tegeledes, tekib olukord, kus kumbki osapool ei ole rahul. Ka koeraga looduses liikudes tuleb ette hetki, kus teiste tegevuste harrastajad samas piirkonnas võivad segada. Seda ka ainult juhul kui puudub austus teise indiviidide ja loomade vastu. Piisavalt mõistliku suhtumisega, lugupidamisega ning austusega ei häiri ükski inimene enda harrastustegevusega ega ka liikumisega samas kohas teist osapoolt. Tuleb rohkem olla tolerantne ja mõistliku suhtumisega selleks, et ei tekiks erimeelsusi ega ka vastuargumente.

3.2. Intervjuude tulemused

Töö autor viis läbi kaks intervjuud teenusepakkujatega. Eestis on seesuguse suunitlusega teenusepakkujaid, kes tegelevad koerte matkade või kelgusõitude pakkumisega. Kaks ettevõtet oli nõus lahkesti andma endapoolseid hinnanguid ja valmis arutlema teatud teemade üle. Ettevõtte 1 asub Harju maakonnas ja keskendub turismile, kus pakutakse koeramatkasid, tõukeratta- ja tõukekelgusõite, peopakette lastele ja ettevõtetele ning neil leidub tegevusi aastaringselt. Ettevõtte 2 asub Pärnumaal ja on rohkem spordi suunitlusega ning sellest tulenevalt on nende külastushooaeg rohkem talveperioodil.

3.2.1. Teenus ja kliendi profiil

Käesolevas alapeatükis tutvustab töö autor uuringus osalenud ettevõtete teenuse või teenuste olemusest ja kliendi profiili. Ettevõtte 1 pakub talvisel hooajal koeraga kelgutama minnes võimalust koerad ette valmistada sõiduks. Koertele pannakse selga rakmed ja paigutatakse nad rakendis vastavatesse kohtadesse. Külastussoovist ette teatades pakuvad mõlemad ettevõtted klientidele aktiivseid tegevusi koertega.

Ettevõtte 1 pakub hooajapõhiselt külastuspakette: talvisel perioodil, vastavalt ilmale kelgusõite ja matkasid ning suvel lisaks ka matkale tõukekelgu matkasid. Talvisel perioodil kelgusõite tehes on neil keskmiselt koeri kelgu ees 6 – 8. Kelgusõit on paari kilomeetrine ring ümbruskonnas, mis muutub vastavalt hetke võimalustele. Kelgutada on võimalik korraga kahel inimesel, kus üks istub kelgul ja teine on kelgu juhi kohal püstiselt. Soojemal perioodil kui ka talvisel ajal on matka paketti valides klientidel endil võimalus valida koerad, kellega matkama minna. Koerad ühendatakse matkale asudes veovöö ja liiniga. Ettevõtte 1 puhul teeb eriliseks nende eesmärk harida neid külastavaid kliente. Erinevaid pakette valides tehakse alati tutvustav

ülevaade koera tõust, nende tegevuse ajalugu, iseloom ja kasutusala võimalused, mis suurendab ka teadlikkust inimeste seas. Antud ettevõtet on võimalik külastada aastaringselt. Madalam hooaeg on neil aprillist maini ja september on ka vaiksem periood.

Ettevõtte 2 puhul, tegeletakse rohkem nende koera tõule või tõugudele omaste spordialadega, näiteks tõukekelk ja kärusõit ning suviseid tegevusi konkreetset ei korraldata ega pakuta eraldi välja. Tipphooajaks toob ettevõtte 2 välja november kuni aprill, kui ilmad on selleks vastavad. Antud perioodil on võimalik kas 3. – 4. rattaliste kärudega sõita või hoopis juhiga koos 8. – 10. koera kelgurakendil. Kelgu- ja kärusõitude distantsid jäävad 600 meetri kuni 10 kilomeetri vahemikku. Jõulude ajal korraldab ettevõtte 2 nii lastele kui ka täiskasvanutele mängulisi üritusi ning ettevõtmisi. Samuti on sel ajal võimalik pidada laste sünnipäevasid ja muid seltskondlikke koosviibimisi. Sellegi poolest tõdeb ettevõtte 2, et nende teenuse pakkumisega on toimunud langus, kuna nad on vägagi sõltuvad ilmastikutingimustele ja viimasel viiel aastal ei ole olnud õigeid tingimusi, välja arvatud 2021. aasta, mil lumi oli maas ja tingimused vastavad, et kelgusõite pakkuda.

Mõlemad ettevõtted on olemas sotsiaalmeedia platvormidel nagu *Facebook* ja *Instagram*, kus nende tegemisi on võimalik jälgida ja olla nende tegemistega kursis. Samuti on mõlemad ettevõtted oma tegemistega kategoriseerinud puhkaeestis.ee kodulehel aktiivse puhkuse tegevuste all. Lisaks sellele on ettevõtte 1 oma koduleht ja veel pakuvad oma teenuseid kingitus.ee platvormil. Samuti on nende juurde jõutud läbi soovitude, kus eelnev külastaja on soovitanud ka enda sõpradele ja tuttavatele nende kohtade külastamist.

Samuti külastavad mõlemaid ettevõtteid peamiselt paarid, pered, väikesed sõprusseltskonnad ja erinevad firmad oma üritustega. Ettevõtte 1 on välja toonud maksimaalse grupi suuruseks 20 inimest, seda juhul kui nad ise moodustavad oma grupi. Samuti oleneb ettevõtte 1 puhul see, milline on grupi ülesehitus. Kui tegemist on mingisuguse planeeritud üritusega, näiteks laste sünnipäevad või firma üritused, siis neil kindlat külastajate arvu pole määratletud. Samuti tuleb ära mainida, et ettevõtet 1 on külastanud avatud talude päevadel 2500 kuni 2700 inimest. Kliendid, kes on korra külastanud üht või teist ettevõtet, on mingi aja vältel kordus külastuse teinud, kas mõne lühema ajaperioodi möödudes või siis ka aastate möödudes. Ettevõtte 2 tõi välja maksimaalseks grupi suuruseks kuni 30 inimest. Ettevõtte 2 oli ka algusaastatel rohkem orienteeritud turistidele, kuid aja möödudes läks ettevõtte rohkem spordi suunale üle.

3.2.2. Häiringute, konfliktide või piirangute mõju keskkonnale ja maaomandi regulatsioon

Ettevõtte 1 korraldab koeramatkasid enda ümbruskonnas, kus pikem matkarada on neil umbes 7 km ja laste ürituse puhul tehakse 2 – 4 km matk. Kuna piirkonnas, kus ettevõtte 1 tegutseb, pole konkreetseid matkaradasid, on nad enda matkarajad kombineerinud üldkasutatavate kruusateedega ja jõeäärsete kallaste ja eraomandis olevate maadega. Teiste maadelt läbi käimist on ettevõtte 1 kooskõlastanud sealsete maade omanikega ja koostöö nendega sujub. Üheks peamiseks probleemiks on ettevõtte 1 välja toonud, näiteks asjaolu mil talvisel perioodil kelguradu sisse sõites on tihtilugu mootorsaanid nende loodud radadest üle sõitnud, muutes raja nende jaoks sõidukõlbmatuks, mistõttu on vaja uus rada luua ja ka autojuhtude ettearvamatute sõidustiilide kruusateedel. Toodi välja, et nende tegutsemispiirkonnas oleks hea kui oleks kergliiklustee või siis matkarada, mille osas ollakse nõus seda ka ise vajadusel korras hoidma. Ühe või teise tee olemasolu antud piirkonnas ei muuda ainult ettevõtte 2 puhul matkade läbi viimise paremaks, vaid on ka kohalikele elanikele kasumlik, tänu millele saaksid kõik aktiivsemalt ja ohutumalt liikuda ning enda harrastustega tegeleda.

Ettevõtte 2 korraldab talvisel perioodil kelgusõite ja need sõidurajad kulgevad ettevõtte enda maadelt ja ka Riigimaal. Antud piirkonna puhul on tehtud kooskõlastus liikuda riigimaal. Samuti tõi ettevõtte 2 välja selle, et leidub harva, kuid leidub ka neid juhtumeid, kus nende kelguradadelt on üle sõitnud mootorsaanid,

Mõlemad ettevõtted leiavad, et “tundlikul ajal” ja “tundlikel aladel” nende ettevõtmine looduskeskkonnale kahju ei tekita. Ettevõtte 1 viib enda matkasid läbi alati rihmastatud koertega ja ettevõtte 2 puhul on koerad alati rakendis. Nii ettevõtte 1 kui ka ettevõtte 2 viivad läbi matkasid kohtades, kus nende liikumist ei ole vaja reguleerida. Samuti selgitasid nad, et kui koer on rihmastatud või siis väga hästi koolitatud ei tee nad metsloomadele liiga, ega rüüsta nende pesasid, seda ikkagi juhul kui koer on piisavalt hästi õpetatud. Karmimad regulatsioonid võiks olla pigem motoriseeritud sõidukitel. „Niisama selgitusega antud tulemuseni ei jõua!“ Toodi välja, et rohkem teevad kahju motoriseeritud sõidukid, näiteks ATV ja mootorratas oma müra ja liikumisega kohtades, kus nad tegelikkuses liikuma ei peaks. Tahtest tahtmata tungib inimasutused peale ka nendes kohtades, kus looduse püsima jäämine vajab sealset

heaperemehelikku suhtumist. Organiseeritud tegevuse puhul probleeme ei esine, kuna need on juba ennetatavalt ära lahendatud.

4. ARUTELU

Magistritöö koostamisel viidi läbi ankeetküsitlus ja intervjuud eesmärgiga koguda informatsiooni antud tegevuse harrastajate ja korraldajate poolsete mõjutusi maastikele ja kooslustele, nende motiive ja eesmärke looduskeskkonnas viibimiseks ning teadlikkust looduskaitsest. Töö autor kaardistas ära peamised sihtkohad Eesti loodusmaastikel, sealhulgas kaitsealadel, kus harrastatakse koertega seotud (harrastus)tegevusi. All Järgnevas peatükis tuuakse välja antud uurimuse arutelu osa, kus nende tegemisel tuginetakse eelnevalt käsitletud teooriatele ja uuringutele.

Looduses matkamine on aktiivne ja tervislik liikumise ning puhkamise vorm, mida harrastatakse kas üksi, seltskonnaga või ka sportlikul eesmärgil. Järjest enam on populaarsust kogumas matkadele koera või koertega, kui perekonna lemmiklooma ja seltsilise kaasamine. Just koeraga matkates liigutakse erinevates loodus keskkondades, mis tõstab inimeste teadlikkust loodusest ja ümbruskonna geograafiast. Nii selhus ka uuringus, kus inimesed teadlikult valivad sihtkohad, kus koeraga matkata.

Koeraomanikud on füüsiliselt aktiivsed, mis on tihti seotud just tänu koera või koerte jalutamisega ja nendega ühiseid tegevusi harrastades. Uuringust selgunud sportlike tegevuste loend näitab kui palju erinevaid harrastustegevusi koos koeraga teha saab. Looduskeskkond pakub palju võimalusi erinevate harrastustega tegelemiseks, seda nii üksi, seltskonnaga ja ka lemmikloomaga. Uuringus selgus, et olemas väga palju eriilmelisi tegevusi, mida koeraga harrastatakse erinevatel looduslikel aladel. Võib öelda, rekreatiivsetel tegevustel koos koeraga on positiivne mõju ka füüsilise aktiivsusele. Koeraga liikumine looduses näitab, et inimesed on füüsiliselt aktiivsemad just looduskeskkonnas kui linnakeskkonnas. Seda eriti erinevatel loodus-, tervise-, ja matkaradadel, mis näitab, et loodus motiveerib inimesi rohkem liikuma.

Samal seisukohal on Russell ja Philip-Miller (2002) kus nad leiavad, et looduskeskkond võib aidata kujundada inimeste motivatsiooni ja eesmärke. Oma uuringus on ka Cutt, Giles-Gorti, Knuiman ja Burke (2007) leidnud, et koeraga jalutamisel pööratakse suuremat tähelepanu füüsilise seisundi parandamisele, mis on hea lähenemisviis inimeste aktiivsuse taseme

tõstmiseks. Ka Tapps ja Wells (2018) on välja toonud, et rekreatiivsed tegevused pakuvad vaheldust igapäevasele rutiinile. Neumeyer, Neumeyer (1958) ja Kraus, Bates (1957) on oma uuringutest välja toonud, et rekreatsioonil, kui meeldivate tegevuste harrastamisel avaldab inimesele positiivset mõju ning sedan nii vaimselt kui ka füüsiliselt. (viidatud Torkildsen, 2005 vahendusel). Lynn ja Brown (2003) leiavad, et kõige kiiremini kasvav harrastustegevus ongi seotud just matka- ja loodusradade kasutamisega, kus paljud looduslikud alad ja maastikud pakuvad loodusradade ääres või nende vahetus läheduses vaba aja veetmise võimalusi.

Uuringust selgus, et koeraga matkates peetakse oluliseks teguriks looduskeskkonnas viibimist, samal ajal nautides looduse rahu ja vaikust. Leitakse, et looduskeskkond on hea paik, kus veeta kvaliteetsega oma pere, sõprade ja lemmikloomaga ning teha midagi koos nendega. Koeraga matkajad teavad, kuidas looduskeskkonnas käituda ja tegutseda, selgus uuringus (Joonis 14., Joonis 15.), kuid sellegipoolest on pidev teavitustöö oluline ka neile.

Looduskeskkonda ning seal kasvavatesse ning elavatesse tuleb suhtuda heatahtlikult ning arvestatavalt. Sellega kaasneb koera omanikele mõeldud kirjutamata reegel, kus looduses viibides on hea tava hoida koer rihmastatult ja tema järgi avalikes kohtades korda hoida ja looduskeskkonnas. Oluline on see seepärast, et koeraga rihma otsas jalutades on koeraomanikul kindel kontroll koera üle ka ettearvatutel hetkedel, näiteks teiste matkaliste, metsloomade ja või lindude nägemine. Ühtlasi saab loomariigis järglaste kasvatamise periood (kevad ja suvi) mööduda häirimatult. Koer tihtilugu juhindub oma ürgsest instinktist pidada jahti ning omaniku käsklused on vähim, mida koer võib kuulda jahimomendi tekkides.

Koeraga matkates toodi kitsaskohana välja teiste harrastajate negatiivne suhtumine. Tuleb ette olukordi, kus erinevad harrastustegevused tekitavad pahameele, kuna tekivad olukorrad, kus kumbki osapool ei ole rahul. Seda ka koos koeraga liikudes, tuleb ette hetki, kus teiste tegevuste harrastajad samas piirkonnas võivad segada ja ka vastupidi. Seda ka ainult juhul kui puudub austus teise vastu. Piisavalt mõistliku suhtumisega, lugupidamisega ning austusega ei häiri ükski inimene enda harrastustegevusega ega ka liikumisega samas kohas teist osapoolt. Tuleb rohkem olla tolerantne ja mõistliku suhtumisega, selleks et ei teki erimeelsusi ega ka vastuargumente.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada aspektid, mille põhjal valivad koeraomanikud enda peamised sihtkohad, kus koera või koertega matkata. Uuringu jooksul hindas töö autor ära antud tegevuse harrastajate ja korraldajate nõudmisi maastikele ja kooslustele, motive ja eesmärgi looduskeskkonnas viibimiseks ning teadlikkust looduskaitsest. Samuti kaardistas töö autor ära põhilised sihtkohad Eesti loodusmaastikel, sealhulgas kaitsealadel, harrastatavaid rekreatiivseid, sportlikke, turismitegevusi pakkuvad ettevõtted ja organisatsioonid ning nende tegevuste harrastajaskond, pidades silmas eelkõige koertega seotud (harrastus)tegevusi.

Esimeses peatükis kogus töö autor erinevaid teadusmaterjale koeramatka käsitusest Eestis ja maailmas ning spordialadest, mida koertega looduskeskkonnas peamiselt harrastatakse. Lisaks käsitles töö autor erinevaid teadusallikaid välirekreatsioonist, looduskeskkonna ja koera mõjudest inimese vaimsele ning füüsilisele tervisele.

Teises peatükis kirjeldas töö autor uuringu üles ehitust ja andmete kogumist ning protsessi. Töö autor lähtus valimi moodustamisel teooriale, et kaasata antud teemale kohane sihtrühm. Eeltööna otsiti informatiivset teavet Eestis tegutsevatest ettevõtetest ja organisatsioonidest, kes pakuvad teenusena koera kelgumatkasid või korraldavad spordivõistlusi koertega. Töö autor peab oluliseks nii ettevõtte kui ka harrastajaskonna poolset tagasisidet. Veebipõhine ankeetküsitlus ja ettevõtetele loodud intervjuuküsitlus on kombineeritud looduskaitse programmi projekti: "Rekreatiivsete, sportlike ja turismitegevuse mõjud kaitsealadel - tegevuste, huvigruppide ja tegevuspaikade kaardistamine ning külastuskorralduslike soovitude väljatöötamine" küsimustega.

Kolmandas peatükis avaldati uuringus selgunud tulemused. Töö autor viis läbi veebipõhise ankeetküsitluse harrastajatega ja intervjuud teenusepakkujatega, mis tulemuste analüüsimisel üksteist täiendasid. Uuringu tulemuste kirjeldamiseks on töö autor koostanud joonised ja tabelid, mis ilmestava antud tulemuste analüüsi.

Neljandas arutelu peatükis tõi töö autor välja saadud tulemused läbi viidud uuringust, sidudes varasemate uuringute ja seisukohtadega, mida käsitles teoreetilises osas.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aldous, D.E.** (2007). Social, environmental, economic, and health benefits of green spaces. *Acta Hort.*, 762, 171–184. DOI:[10.17660/ActaHortic.2007.762.17](https://doi.org/10.17660/ActaHortic.2007.762.17)
- Allen, K. M., Blascovich, J., & Mendes, W. B.** (2002). Cardiovascular reactivity and the presence of pets, friends and spouses: the truth about cats and dogs. *Psychological Medicine*, 64, 727–739 DOI:[10.1097/01.PSY.0000024236.11538.41](https://doi.org/10.1097/01.PSY.0000024236.11538.41)
- Allen, K. M., Blascovich, J., Tomaka, J., & Kelsey, R. M.** (1991). Presence of human friends and pet dogs as moderators of autonomic responses to stress in women. *Journal of personality and social psychology*, 61(4), 582. DOI:[10.1037//0022-3514.61.4.582](https://doi.org/10.1037//0022-3514.61.4.582)
- Balmford, A., Beresford, J., Green, J., Naidoo, R., Walpole, M., & Manica, A.** (2009). A global perspective on trends in nature-based tourism. *PLoS Biol*, 7(6), e1000144. DOI:<https://doi.org/10.1371/journal.pbio.1000144>
- Balmford, A., Green, J. M., Anderson, M., Beresford, J., Huang, C., Naidoo, R., ... & Manica, A.** (2015). Walk on the wild side: estimating the global magnitude of visits to protected areas. *PLoS Biol*, 13(2), e1002074 DOI:<https://doi.org/10.1371/journal.pbio.1002074>
- Banks, J. B., McCoy, C., & Trzcinski, C.** (2018). Examining the impact of a brief human-canine interaction on stress and attention. *Human-Animal Interaction Bulletin*, 6(1), 1. DOI: https://nsuworks.nova.edu/cps_facarticles/1543
- Bao, K.J. & Schreer, G.** (2016). Pets and Happiness: Examining the Association between Pet Ownership and Wellbeing, *Anthrozoös*, 29(2), 283-296. DOI:<https://doi.org/10.1080/08927936.2016.1152721>
- Bateman P.W., . Fleming P.A.** (2017) Are negative effects of tourist activities on wildlife over-reported? A review of assessment methods and empirical results *Biol. Conserv.*, 211, pp. 10-19. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.biocon.2017.05.003>
- Blumstein, D. T., Geffroy, B., Samia, D. S., & Bessa, E.** (2017). Ecotourism's promise and Peril. *Springer Int. Publ. DOI*, 10, 978-3.
- Boyd, F., White, M. P., Bell, S. L., & Burt, J.** (2018). Who doesn't visit natural environments for recreation and why: A population representative analysis of spatial, individual and temporal factors among adults in England. *Landscape and Urban Planning*, 175, 102- 113. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2018.03.016>
- Bretana, R.** (2020). What You Need to Know About Dog Pulling Sports [veebileht]

- <https://www.extremedogdoor.com/2020/08/29/what-you-need-to-know-about-dog-pulling-sports/> (20.03.2021)
- Buckley, Ralf.** (2020) "Nature tourism and mental health: Parks, happiness, and causation." *Journal of Sustainable Tourism* 28, no. 9: 1409-1424. DOI:<https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1742725>
- Buller, H.** (2012). "One slash of light, then gone". Animals as movement. *Etudes rurales*, (189), 139-153. DOI:<https://doi.org/10.4000/etudesrurales.9630>
- Carter, A. J., & Hall, E. J.** (2018). Investigating factors affecting the body temperature of dogs competing in cross country (canicross) races in the UK. *Journal of thermal biology*, 72, 33-38. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.jtherbio.2017.12.006>
- Cartwright, S.** (2021). How to, Walking & Hiking. [veebileht] <https://www.wonderfulwellies.co.uk/hiking-etiquette-101-the-12-trail-rules-you-should-know/> (28.02.2021)
- Cole, D. N., & Landres, P. B.** (1996). Threats to wilderness ecosystems: impacts and research needs. *Ecological applications*, 6(1), 168-184. DOI: <https://doi.org/10.2307/2269562>
- Cordell, H. K.** (2008). The latest trends in nature-based outdoor recreation. *Forest History Today*, Spring 2008. DOI:<https://www.fs.usda.gov/treearch/pubs/download/30614.pdf>
- Cox, D. T., Shanahan, D. F., Hudson, H. L., Plummer, K. E., Siriwardena, G. M., Fuller, R. A., ... & Gaston, K. J.** (2017). Doses of neighborhood nature: the benefits for mental health of living with nature. *BioScience*, 67(2), 147-155. DOI: <https://doi.org/10.1093/biosci/biw173>
- Creswell, J. W.** (2013). Research design : qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. Los Angeles: Sage Publications
- Cutt, H., Giles-Corti, B., Knuiman, M., & Burke, V.** (2007). Dog ownership, health and physical activity: A critical review of the literature. *Health & place*, 13(1), 261- 272. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2006.01.003>
- Giles-Corti, B., Timperio, A., Cutt, H., Pikora, T. J., Bull, F. C., Knuiman, M., ... & Shilton, T.** (2006). Development of a reliable measure of walking within and outside the local neighborhood: RESIDE's Neighborhood Physical Activity Questionnaire. *Preventive medicine*, 42(6), 455-459. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2006.01.019>
- De Lavigne, G.** (2014). *THE DRAFT DOG, past and present*. Lulu. com.
- Doimo, I.; Masiero, M.; Gatto, P.** (2020). Forest and Wellbeing: Bridging Medical and Forest Research for Effective Forest-Based Initiatives. *Forests*, 11, 791. DOI: <https://doi.org/10.3390/f11080791>

- Dotson, M. J., Hyatt, E. M., & Clark, J. D.** (2010). Traveling with the family dog: Targeting an emerging segment. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 20(1), 1-23. DOI: <https://doi.org/10.1080/19368623.2011.530175>
- Douglass, R. W.** (2016). *Forest recreation*. Elsevier.
- Eesti Matkaliit. (2002). Matkaseletussõnastik. Tallinn: Ortwil
- Eesti Matkaliit. (2021). Igaüheõigus. (01.03.2021). [veebileht] <http://www.matkaliit.ee/igauheoigus>
- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (2009). määruse muudetus (eü) nr 998/2003, mis käsitleb lemmikloomade mittekaubandusliku liikumise suhtes kohaldatavaid loomatervishoiuainõudeid {sek(2009)776} {sek(2009)777} /* kom/2009/0268 lõplik - cod 2009/0077*/[veebileht] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009PC0268&from=SL> (02.02.2021)
- Ewert, A., & Chang, Y.** (2018). Levels of nature and stress response. *Behavioral Sciences*, 8(5), 49. DOI: <https://doi.org/10.3390/bs8050049>
- Feng, Z., Dibben, C., Witham, M. D., Donnan, P. T., Vadiveloo, T., Snichotta, F., ... & McMurdo, M. E.** (2014). Dog ownership and physical activity in later life: a cross-sectional observational study. *Preventive Medicine*, 66, 101-106. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2014.06.004>
- Fennell, D. A.** (2012). *Tourism and animal ethics*. Routledge.
- Flick, U.** (2018). *An Introduction to Qualitative Research*. 6th Edition. London: Sage Publications. 696 p.
- Fuller, R. A., & Irvine, K. N.** (2010). Interactions between people. *Urban ecology*, 134.
- García-Rosell, J. C., Koljonen, S., Kähkönen, O., Maijala, V., Majuri, K., Ojuva, J., ... & Äijälä, M.** (2018). Animal Welfare in Tourism Services: Examples and Practical Tips for the Well-being of Animals Used for Tourism in Lapland. DOI: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-316-247-1>
- González-Ramírez, M. T., Quezada-Berumen, L., Vanegas-Farfano, M., & Landero-Hernández, R.** (2018). The effects of dog-owner relationship on perceived stress and happiness. *Hum. Anim. Interact. Bull*, 6, 44-57. DOI: <https://www.apa-hai.org/wp-content/uploads/2018/10/The-Effects-of-Dog-owner-Relationship-on-Perceived-Stress-and-Happiness.pdf>
- Granås, B.** (2018). Destinizing Finnmark: Place making through dogsledding. *Annals of Tourism Research*, 72, 48-57. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2018.05.005>
- Guastello, A.D., Guastello, D. D., & Guastello, S. J.** (2017). Personality Differences between Dog People and Cat People. *Human-Animal Interaction Bulletin*, 5(1), 41-57
- Hall, C. M., Page, S. J.** (2014). *The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place*

- and Space (4th edition). New York: Routledge
- Haluza, D., Schönbauer, R., & Cervinka, R.** (2014). Green perspectives for public health: a narrative review on the physiological effects of experiencing outdoor nature. *International journal of environmental research and public health*, 11(5), 5445-5461. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph110505445>
- Headey, B., Na, F., & Zheng, R.** (2008). Pet dogs benefit owners' health: A 'natural experiment' in China. *Social Indicators Research*, 87(3), 481-493. DOI: [10.1007/s11205-007-9142-2](https://doi.org/10.1007/s11205-007-9142-2)
- Høe-Raitto, M., & Kaynor, C.** (2012). *Skijor with Your Dog*. University of Alaska Press.
- Hofmann, M., Young, C., Binz, T. M., Baumgartner, M. R., & Bauer, N.** (2018). Contact to nature benefits health: Mixed effectiveness of different mechanisms. *International journal of environmental research and public health*, 15(1), 31. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph15010031>
- Holland, W. H., Powell, R. B., Thomsen, J. M., & Monz, C. A.** (2018). A systematic review of the psychological, social, and educational outcomes associated with participation in wildland recreational activities. *Journal of Outdoor Recreation, Education, and Leadership*, 10(3). DOI: <https://doi.org/10.18666/JOREL-2018-V10-I3-8382>
- Holmberg, T.** (2019). Walking, eating, sleeping. Rhythm analysis of human/dog intimacy. *Emotion, space and society*, 31, 26-31. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2019.03.002>
- Irvine, K. N., Fuller, R. A., Devine-Wright, P., Tratalos, J., Payne, S. R., Warren, P. H., ... & Gaston, K. J.** (2010). Ecological and psychological value of urban green space. In *Dimensions of the sustainable city* (pp. 215-237). Springer, Dordrecht. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8647-2_10
- Jæger, K., & Viken, A.** (2014). Sled dog racing and tourism development in Finnmark. A symbiotic relationship. *Tourism destination development. Turns and tactics*, 131-150.
- Jalgsimatkamine.** (2018). ÕPPEMATERJALID JALGSIMATKAMISE TREENERITE EKR-3 ASTMELE. [veebileht] <https://docplayer.ee/173601883-Jalgsimatkamine-%C3%B5ppematerjalid-jalgsimatkamise-treenerite-ekr-3-astmele.html> (01.03.2021)
- Jendro, A.** (2018). Performance Characteristics of Adult One Dog Canicross Runners.
- Jenkins, J., & Pigram, J.** (2005). *Outdoor recreation management*. Routledge.
- Jóhannesson, G. T., van der Duim, R., & Ren, M. C. (Eds.).** (2015). *Tourism encounters and controversies: Ontological politics of tourism development*. Ashgate Publishing, Ltd..
- Johnson, S. I., McMichael, M., & White, G.** (2006). Heatstroke in small animal medicine: a clinical practice review. *Journal of Veterinary Emergency and Critical Care*, 16(2), 112-119. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1476-4431.2006.00191.x>
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M.** (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Tartu Ülikool. [veebileht]

<http://samm.ut.ee/intervjuu> (17.04.2021)

- Keniger, L. E., Gaston, K. J., Irvine, K. N., & Fuller, R. A.** (2013). What are the benefits of interacting with nature?. *International journal of environmental research and public health*, 10(3), 913-935. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph10030913>
- Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. (2017). Keskkonnaseadustiku üldosa seadus (lühend KEÜS). (vastu võetud 16.02.2011, muudetud, täiendatud, viimati jõustunud 01.08.2017). – Riigi Teataja. [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/Ke%C3%9CS> (01.03.2021)
- Kim, Y., Kim, C. K., Lee, D. K., Lee, H. W., & Andrada, R. I. T.** (2019). Quantifying nature-based tourism in protected areas in developing countries by using social big data. *Tourism Management*, 72, 249-256. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.12.005>
- Knudsen, I. B.** (2019). From Polar Exploration to Sled Dog Racing. A Brief Overview of some Important Elements in Norwegian Sled Dog History. *Dog Sledding in Norway: Multidisciplinary Research Perspectives*, 28, 15. (09.02.2021)
- Otepää valla koerte ja kasside pidamise eeskiri. (2020). Koerte ja kasside pidamise eeskiri. (Vastu võetud 21.05.2020 nr 11) – Riigiteataja [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/429052020017> (01.03.2021)
- Korpela, K. M., Ylén, M., Tyrväinen, L., & Silvennoinen, H.** (2008). Determinants of restorative experiences in everyday favorite places. *Health & place*, 14(4), 636-652. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2007.10.008>
- Koski, L., & Bäcklund, S. P. M.** (2017). Whose Agency?: Humans and Dog Training. In *Shared lives of humans and animals: Animal agency in the global north* (pp. 11-23). Routledge.
- Kryzhanivskiy, K., Horal, L., Shyiko, V., Holubchak, O., & Mykytiuk, N.** (2019). Economic and Mathematical Modelling for Evaluation of Potential Recreational Forest
- Kularatne, T., Wilson, C., Lee, B., & Hoang, V. N.** (2021). Tourists' before and after experience valuations: A unique choice experiment with policy implications for the nature-based tourism industry. *Economic Analysis and Policy*, 69, 529-543. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eap.2021.01.002>
- Lail, P., McCormack, G. R., & Rock, M.** (2011). Does dog-ownership influence seasonal patterns of neighbourhood-based walking among adults? A longitudinal study. *BMC Public Health*, 11(1), 1-7. DOI: <https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-148>
- Lee, T. H., & Jan, F. H.** (2015). The effects of recreation experience, environmental attitude, and biospheric value on the environmentally responsible behavior of nature-based tourists. *Environmental management*, 56(1), 193-208. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00267-015-0488-y>

- Looduskaitse seadus (2004). (vastu võetud 21.04.2004, jõustumine 10.05.2004) – Riigi Teataja [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072020057> (01.03.2021)
- Lynn, N. A., & Brown, R. D. (2003). Effects of recreational use impacts on hiking experiences in natural areas. *Landscape and Urban Planning*, 64(1-2), 77-87 DOI: [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(02\)00202-5](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(02)00202-5)
- Maharaj, N., Kazanjian, A., & Haney, C. J. (2016). The human–canine bond: A sacred relationship. *Journal of spirituality in mental health*, 18(1), 76-89. DOI: <https://doi.org/10.1080/19349637.2015.1047922>
- Mantler, A.; Logan, A.C. (2015) Natural Environments and Mental Health. *Adv. Integr. Med.*, 2, 5–12. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.aimed.2015.03.002>
- Markwell, K. (2015). *Animals and tourism: Understanding diverse relationships* (Vol. 67). Channel View Publications.
- Marriott, K., Tower, J., & McDonald, K. (2020). *Community Leisure and Recreation Planning*. Routledge.
- McLean, D. D., Hurd, A. R., & Anderson, D. M. (2015). Early history of recreation and leisure. *Kraus' recreation and leisure in modern society*, 24-61.
- McLean, D., & Hurd, A. (2011). *Kraus' recreation and leisure in modern society*. Jones & Bartlett Publishers.
- Melly, D., & Hanrahan, J. (2020). Tourist biosecurity awareness and risk mitigation for outdoor recreation: management implications for Ireland. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 31, 100313. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jort.2020.100313>
- Monz, C. A., Pickering, C. M., & Hadwen, W. L. (2013). Recent advances in recreation ecology and the implications of different relationships between recreation use and ecological impacts. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 11(8), 441- 446. DOI: <https://doi.org/10.1890/120358>
- Motooka, M., Kennedy, N. L., Koike, H., & Yokoyama, T. (2006). Effect of dog-walking on autonomic nervous activity in senior citizens. *Medical Journal of Australia*, 184(2), 60-63. DOI: <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.2006.tb00116.x>
- MTÜ Eesti Maaturism., MTÜ Lääne-Eesti Turism. (2018). Matkaja ja tema vajadused Matkaja ja tema vajadused: Käsiraamat turismiettevõtjatele ja teistele. teenuseosutajatele. [veebileht] <https://www.digar.ee/viewer/en/nlib-digar:432253/367537/page/1> (01.03.2021)
- Muinsuskaitse seadus. (Vastu võetud 20.02.2019). – Riigi Teataja. [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013> (01.03.2021)
- Nilsson, K., Sangster, M., & Konijnendijk, C. C. (2011). Forests, trees and human health and well-

- being: Introduction. In *Forests, trees and human health* (pp. 1-19). Springer, Dordrecht.
DOI: https://doi.org/10.1007/978-90-481-9806-1_1
- Osula, K.,** (2008). Küsimuste tüübid. Link <http://www.tlu.ee/~kairio/failid/kysimused.pdf> (17.04.2021)
- Pickering, C., Rossi, S. D., Hernando, A., & Barros, A.** (2018). Current knowledge and future research directions for the monitoring and management of visitors in recreational and protected areas. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 21, 10-18. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jort.2017.11.002>
- Podberscek, A. L., Paul, E. S., & Serpell, J. A.** (2005). Companion animals and us: Exploring the relationships between people and pets. Cambridge University Press.
- Potter, K., Marcotte, R. T., Petrucci, G. J., Rajala, C., Linder, D. E., & Balzer, L. B.** (2021). Examining the Contribution of Dog Walking to Total Daily Physical Activity Among Dogs and Their Owners. *Journal for the Measurement of Physical Behaviour*, 1(aop), 1-5. DOI: <https://doi.org/10.1123/jmpb.2020-0059>
- Russell, K. C., & Phillips-Miller, D.** (2002). Perspectives on the wilderness therapy process and its relation to outcome. In *Child and Youth Care Forum* (Vol. 31, No. 6, pp. 415-437). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1021110417119>
- Russell, K. C., & Phillips-Miller, D.** (2002). Perspectives on the wilderness therapy process and its relation to outcome. In *Child and Youth Care Forum* (Vol. 31, No. 6, pp. 415-437). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1021110417119>
- Schertz, K. E., & Berman, M. G.** (2019). Understanding nature and its cognitive benefits. *Current Directions in Psychological Science*, 28(5), 496-502. DOI: <https://doi.org/10.1177/0963721419854100>
- Schwandt, T. A.** (1997). Dictionary of Qualitative inquiry. Sage Publication: USA.
- Khan, S., VanWynsberghe, R.** (2008). Cultivating the Under-Mined: Cross-Case Analysis as Knowledge Mobilization. *Forum: Qualitative Social Research*. Vol. 9, no. 1 <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/334/729>.
- Sepp K., Lõhmus A.,** (2019). Kuidas inimesed Eesti looduskeskkonda kasutavad?. Looduskeskkond kui avalik hüve. Eesti inimarengu aruanne 2019/2020 [link] <https://inimareng.ee/print/EIA-2019-3.1.pdf> (12.03.2021)
- Shanahan, D. F., Fuller, R. A., Bush, R., Lin, B. B., & Gaston, K. J.** (2015). The health benefits of urban nature: how much do we need?. *BioScience*, 65(5), 476-485. DOI: <https://doi.org/10.1093/biosci/biv032>

- Stasi, M. F., Amati, D., Costa, C., Resta, D., Senepa, G., Scarafioiti, C., ... & Molaschi, M.** (2004). Pet-therapy: a trial for institutionalized frail elderly patients. *Archives of gerontology and geriatrics. Supplement*, (9), 407-412. DOI: [10.1016/j.archger.2004.04.052](https://doi.org/10.1016/j.archger.2004.04.052)
- Tampereen yliopistosto.** (2020). Luonnossa liikkumisesta helpotusta stressini. [veebileht] <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/luonnossa-liikkumisesta-helpotusta-stressiin> 30.01.2021
- Tapps, T., & Wells, M. S.** (2018). Introduction to Recreation and Leisure, 3E. Human Kinetics.
- Tiidelepp, M.** (2015) **Agility – puust ette ja punaseks.** [veebileht] <https://lemmikloom.delfi.ee/artikkel/70663307/agility-puust-ette-ja-punaseks> (12.03.2021)
- Tohva, L.** (2009). “Matkamise olemus”. Treenerite Tasemekoolitus. Tallinn: Sunprint Invest,
- Torkildsen, G.** (2005). *Leisure and recreation management*. Psychology Press.
- Tuleohutuse seadus.** (vastu võetud 05.05.2010) – Riigi Teataja [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/13314859> (01.03.2021)
- Traat, I., Inno, J.** (1997). Tõenäosuslik valikuuring. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Tuula, R.** (2005). Seikluskasvatuse määratlus ja selle tõhususe hindamine lastekaitse liidu projekti „seiklus” sihtgrupi üldise enesehinnangu näitel. [Defining adventure education and evaluating its effectiveness according to general self-esteem of project „Adventure” target group of Estonian Union for Child Welfare.] Master’s thesis. University of Tallinn.
- Twohig-Bennett, C., & Jones, A.** (2018). The health benefits of the great outdoors: A systematic review and meta-analysis of greenspace exposure and health outcomes. *Environmental research*, 166, 628-637. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.envres.2018.06.030>
- Walsh, F.** (2009). Human–animal bonds I: The relational significance of companion animals. *Family Process*, 48(4), 462–480 DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2009.01296.x>
- Veeseadus.** (Vastu võetud 30.01.2019) – Riigi teataja [veebileht] <https://www.riigiteataja.ee/akt/122022019001> (01.03.2021)
- Veigel, M.** (2012). Matkamine noorsootöö osana. [veebileht] <https://www.tlu.ee/opmat/tp/matk.pdf> (28.02.2021)
- Westgarth, C., Christley, R. M., Marvin, G., & Perkins, E.** (2017). I walk my dog because it makes me happy: a qualitative study to understand why dogs motivate walking and improved health. *International journal of environmental research and public health*, 14(8), 936. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph14080936>
- Wolf, K. L., Derrien, M. M., Kruger, L. E., & Penbrooke, T. L.** (2020). Nature, outdoor experiences, and human health. In: *Selin, Steven; Cervený, Lee K.; Blahna, Dale J.*

Miller, Anna B., eds. 2020. *Igniting research for outdoor recreation: linking science, policy, and action. Gen. Tech. Rep. PNW-GTR-987. Portland, OR: US Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station. 257 p., 987, 85-100. DOI: https://.fs.fed.us/pnw/pubs/pnw_gtr987_Selin_Chap06.pdf*

World Health Organization. (2020). Constitution; Basic Documents; World Health Organization: Genève, Switzerland, 1948. [veebileht] https://apps.who.int/gb/bd/pdf_files/BD_49th-en.pdf (11.01.2021)

Wu, Y. T., Luben, R., & Jones, A. (2017). Dog ownership supports the maintenance of physical activity during poor weather in older English adults: cross-sectional results from the EPIC Norfolk cohort. *J Epidemiol Community Health*, 71(9), 905-911. DOI: DOI:10.1136/jech-2017-208987

Ööülikool. Fred Jüssi "Loodus tehiskeskonnas". [veebileht] <https://vikerraadio.err.ee/1018574/oolikool-fred-jussi-loodus-tehiskeskonnas> (03.02.2021)

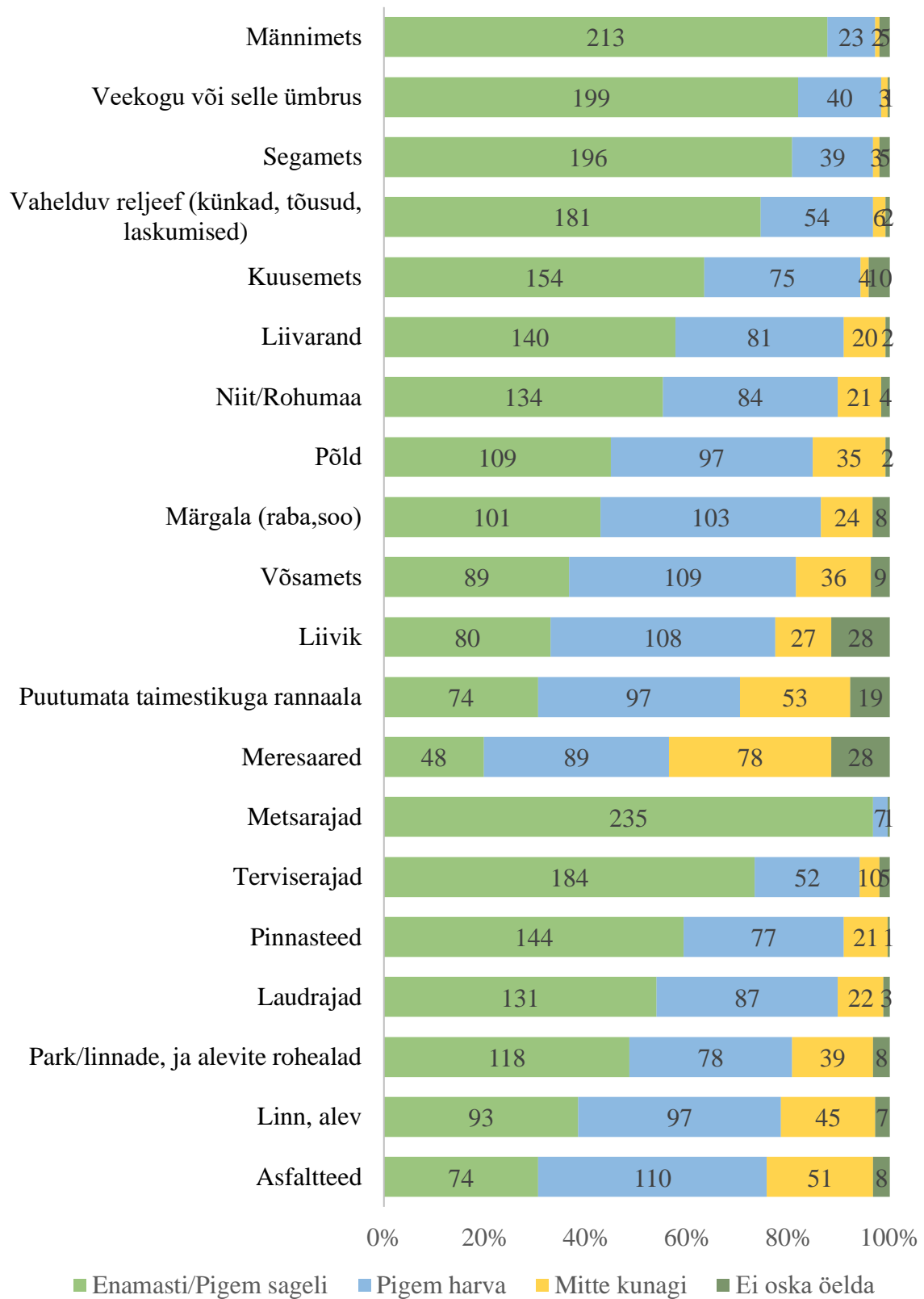
Ying, T., Tang, J., Wen, J., Ye, S., Zhou, Y., & Li, F. S. (2021). Traveling with pets: Constraints, negotiation, and learned helplessness. *Tourism Management*, 82, 104183. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104183>

LISAD

Lisa 1. Teenusepakkujad

Nimi	Asukoht	Kirjeldus
Hellerkantri Huskypark perekond	Rapla maakond, Käbi küla	Hellerkantri Huskypark asub Raplamaal. Huskypargis on meie pereettevõtte kodu, kus elavad 40 põhjamaist kelgukoera, 2 hobust, kass ja täpiline jänes. Avatud on kelgukoerateemaline palktareke, püstkoda ja muuseumituba, kus näeb perenaise vanaaegsete lapsevankrite kollektsiooni. Pakutakse talu külastust, kelgukoerte jalgsimatka, fotosessiooni ja sündmuse tähistamise pakette. Talvel elamuslikud kelgukoerte rakendisõidud. https://kelgukoerad.ee/hellerkantri/ info@kelgukoerad.ee
Karusaare kennel	Tartu maakond, Ahunapalu küla	Karusaare kelgukoeramatkad pakuvad aastaringselt matkamisvõimalust Järvselja metsamaastikul ning talvisel ajal Peipsiveere looduskaitsealal. Nende kelgukoerad on meeleldi teie kaaslasteks nii mõnetunnisel kergel jalgsimatkal kui ka mitmepäevasel matkal kelgukoerarakendiga http://www.alaskamalamuut.ee/kennel/karusaare-kenneli-tutvustus/ info@alaskamalamuut.ee
Mutimuudi kelgukoerad	Pärnu maakond, Võlli küla	Asume Võlli külas, Tori vallas, Pärnumaal. Mutimuudi kennelis elab hetkel 5 alaska malamuuti, 1 saksa lühikarvaline linnukoer ning 17 alaska huskyt. https://www.facebook.com/MutimuudideTegemised ainreppo@gmail.com
Neumani kelgukoerad Lõuna-Eestis	Võru maakond, Augli küla	Neumani kelgukoerad tegutsevad Lõuna-Eestis. Matkatakse kelgukoertega üle Haanjamaa kuplite ja jäätunud järvede, läbi lumiste metsade ja avarate põldude. Korraldatakse nii päevamatku kui lühemaid matkasid. https://www.facebook.com/sleddogsinrouge/ neumannhusky@gmail.com
Paasiku koertemõis	Harju maakond, Paasiku küla	Paasiku koertemõis on Tallinast 35 km kaugusel asuv puhkekeskus. Hetkel elab koertemõisas 26 Siberi huskyt, 3 alpakat ning 1 hobune. Siberi Husky tõu tutvustamine – Siberi husky tõu ajalugu, iseloom ning kasutusala. Kohalike koerte nimepidi tutvustamine. Igaüht eraldi, koeri saab paitada ning kallistada. Kutsikate olemasolul on võimalus paitada ka neid. https://paasiku.weebly.com/talvehooaeg.html paasiku.koertemois@gmail.com
Ulgumaa	Lõuna-Eestis Haanjamaal.	Lõuna-Eestis Haanjamaal loodus- ja elamusturismi teenust pakkuv ettevõtte. ULGUMAA on koht, kuhu linna mõjud ei ulatu, kuskilt ei paistagi https://ulgumaa.eu/ pille.saarnits@gmail.com
Kukruse Polaarmõis	Kukruse küla Kohila vald, Ida- Virumaa	Kukruse Polaarmõis on ainus omataoline kogu maailmas. Mõisa http://kukrusemois.ee/otsi-koodi/ info@kukrusemois.ee
Agirregoikoa Wiira talu	Kolga küla Nõo vald, Tartu piirkonnas	agirrehuskyd@gmail.com
Kennel Myrgel's Alaskan Malamutes Syberian Huskies,		
BALTOSPORT	Raja talu Kehtna vald 79062	Kelgukoerte klubi Baltosport www.Baltosport.ee info@baltosport.ee

Lisa 2. Maastikke ja koosluste eelistus koeraga matkamiseks

Lisa 3. Veebipõhine ankeetküsitlus

Hea vastaja!

Olen Eesti Maaülikooli loodusturismi eriala üliõpilane Katre Rohumägi ja kirjutan magistritööd koeraga looduses matkamisest, nendega seotud turismiteenustest ning edendamise võimalustest.

Selle uuringuga kogutud informatsiooni kasutatakse lisaks minu magistritööle ka Eesti Maaülikoolis ja Tallinna Ülikoolis läbiviidava SA KIK rahastatava uuringu “Rekreatiivsete, sportlike ja turismitegevuse mõjud kaitsealadel – tegevuste, huvigruppide ja tegevuspaikade kaardistamine ning külastuskorralduslike soovitude väljatöötamine” raames.

Palun vasta kõigile küsimustele pidades silmas just koeraga matkamist.

Küsimustik on anonüümne ning saadud andmeid kasutatakse üldistatud kujul. Vastamine võtab aega 10-15 minutit.

Lisaküsimuste korral võite julgelt ühendust võtta e-maili teel katre.rohumagi@gmail.com

Suur tänu Sinu aja eest ja koerale pai!

1. Mitu koera Sul on?

2. Mis tõugu on Sinu koer(ad)?

3. Millised on Sinu eelistatumad liikumiskohad koos koeraga?

Mitte kordagi	Vähemalt kord päevas	Mitu korda päevas	Kord nädalas	Kord kuus	Mitu korda kuus	Ei külasta
------------------	----------------------------	-------------------------	-----------------	--------------	-----------------------	---------------

Koduümbrus

Linnapargid

Loodus/Tervise/
Matkarajad

Lisa 3 .järg

Loodusmaastik

Koertepargid

4. Kui pikad on vahemaad, mida neid paiku külastades tavaliselt koos koeraga läbid?

0	-	3	-	11	31	-	51	-	rohkem	Ei
2		10		-30 km	50		100		kui 100	külasta
km		km			km		km		km	

Koduümbrus

Linnapargid

Loodus/Tervise/Matkarajad

Loodusmaastik

Koertepargid

5. Erinevates keskkondades on Sinu koer rihma otsas:

Mitte	Harva	Mõnikord	Sageli	Alati	Ei
kunagi					külasta

Koduümbrus

Linnapargid

Loodus/Tervise/Matkarajad

Loodusmaastik

Koertepargid

6. Erinevates keskkondades koristan enda koera järgi:

Mitte	Harva	Mõnikord	Sageli	Alati	Ei
kunagi					külasta

Koduümbrus

Linnapargid

Loodus/Tervise/Matkarajad

Loodusmaastik

Koertepargid

7. Millise harrastustegevusega lisaks veel tegeled koos koeraga?

Rallikuulekus

Agility

Näitusetrenn

Kelgurakend

Teraapia

Lisa 3. järg

Jooksmine

Muu...

8. Mis on Sinu motivaatorid koeraga matkamiseks? Millised allolevaid väiteid kehtivad Sinule koeraga matkates ning määratle, millises ulatuses on allolevad väited Sinu jaoks olulised. (1 - täiesti tähtsusetu, 5 - väga tähtis). Minu jaoks on oluline...

1 2 3 4 5

...olla eemal rutiinist

...olla looduses

...veeta kvaliteetsega pere/sõpradega/lemmikloomaga

...õppida seda piirkonda tundma, kus ma parasjagu oma lemmikloomaga matkan

...saada eemale rahvarohketest kohtadest

...nautida loodusmaastikku

...teha midagi koos pere/sõpradega/lemmikloomaga

...saada rohkem looduse kohta teada

...kogeda lemmikloomaga matkates kaasnevat privaatsust

...nautida looduse rahu ja vaikust

...õppida midagi lemmikloomaga matkamiseks valitud piirkonna ajaloo ja ökoloogia kohta

...kohtuda/tutvuda uute matkalistega

9. Nimeta oma meelispaigad koeraga matkamiseks. (Näiteks Tolkuse raba, Viru raba, Järve Terviserada)

10. Pidades silmas oma äsja nimetatud meelispaikasad, kuidas Sa tavaliselt harrastuspaika liigud (buss, auto, rong, harrastusvahendiga jms)? Kirjuta iga koha kohta eraldi, kui liikumisvahend erineb.

11. Kui kaugemale oled nõus kodust minema, et oma koeraga matkata?

Lisa 3. järg

0 - 2 km	3 -10 km	11 - 30 km	31 - 50 km	51 - 100 km	rohkem kui 100 km
----------	----------	---------------	---------------	----------------	-------------------------

Tööpäevadel
Nädalavahetusel

12. Milliseid teid Sa eelistad kui matkad oma koeraga?

Enamasti	Pigem sageli	Pigem harva	Mitte kunagi	Ei oska öelda
----------	--------------	-------------	-----------------	------------------

Üldkasutatavad
teed
Tähistatud rajad
Isetekkelised rajad

Ilma radadeta
maastik

13. Kas Sinu jaoks on oluline teada, kellele kuulub maa, kus oma koeraga matkad?

Jah
Ei

14. Millise staatusega maa-alal Sa valdavalt oma koeraga matkad?

Enamasti	Pigem sageli	Pigem harva	Mitte kunagi	Ei oska öelda
----------	-----------------	-------------	-----------------	------------------

Riigimaa
Eramaa
Rahvuspark
Looduskaitseala
Maastikukaitseala
RMK hallatav rada
Terviserajad

15. Milliseid maastikke ja kooslusi Sa eelistad oma koeraga matkamiseks?

Enamasti	Pigem sageli	Pigem harva	Mitte kunagi	Ei oska öelda
----------	-----------------	----------------	-----------------	------------------

Märgala (raba,soo)
Veekogu või selle ümbrus
Segamets
Männimets
Kuusemets

Lisa 3. järg

Võsamets
Põld
Liivik
Niit/Rohumaa
Vahelduv reljeef (künnad,
tõusud, laskumised)
Park/linnade, ja alevite
rohealad
Linn, alev
Asfaltteed
Pinnasteed
Metsarajad
Terviserajad
Laudrajad
Liivarand
Puutumata taimestikuga
rannaala
Meresaared

16. Milliseks hindad enda koeraga looduses viibimise mõju keskkonnale?

	Väga oluline	Pigem oluline	Vähe oluline	Mõju puudub	Ei oska öelda
Taimede tallamine					
Puude kahjustamine					
Lindude häirimine					
Kodu- ja kariloomade häirimine					
Kaitsealuste liikide leiukohtade häirimine					
Prügistamine					
Mürareostus					
Putukate, tolmeldajate häirimine					
Kohalike elanike häirimine					
Pinnase rikkumine (nt erosioon, kaldad)					

17. Soovi korral lisa eelmises küsimuses nimetamata jäänud mõjusid.

18. Kas Sinu arvates looduses “tundlikul ajal või tundlikel aladel” rekreatiivsetel eesmärkidel liikumine võiks olla:

Lisa 3. järg

	Peatatud	Reguleeritud	Lubatud
Lindude pesitsusperiood			
Loomade pesitsusperiood			
Õitsemisajad (haruldased taimed)			
Raierahu			
Suurüritused kaitsealal			

19. Kui tihti märkad looduses koeraga matkates teiste tegevuste harrastajate poolt tekitatud jälgi?

	Enamasti	Pigem sageli	Pigem harva	Mitte kunagi	Ei oska öelda
Prügi					
Kahjustatud puud, taimed					
Kahjustatud pinnas					
Müra					
Fekaalreostus					
Rajad					
Lindid, paelad, märgistused					
Parkimisjäljed					

20. Soovi korral lisa eelmises küsimuses nimetamata jäänud jälgi.

21. Nimeta oma peamine sihtkoht koeraga matkamiseks (nt Järve terviserada, Kõrvemaa matkakeskuse rajad...).

22. Milliste tegevuste harrastajaid märkad veel enda tegevuspiirkonnas? Vali välja üks meelispaik (tuginedes eelmisele küsimusele) ja kirjelda, keda just seal näed ja milline teie kokkupuute iseloom. (NB! Iga huvigrupi puhul märgi nii kokkupuute sagedus kui ka iseloom.)

	Sageli	Harva	Teatud hooajal	Mitte kunagi	Kokkupuute iseloom häirib	Kokkupuute iseloom ei häiri
Koerajalutajad						

Lisa 3. järg

Kepikõndijad
Kettagolfarid
Jooksjad
Jalutajad
Jalgratturid
Lainelauaga
sõitjad
Lohesurfariid
Kanuutajad
Süstatajad
Mootorpaadiga
sõitjad
Jahi jm laevaga
sõitjad
Ratsutajad
Mootorratturid ja
ATVga sõitjad

Ujujad, suplejad
Telkimisala ja
lõkkekohtade
külastajad

23. Soovi korral lisa eelmises küsimuses nimetamata jäänud huvigruppe ja kokkupuutekohti ja -olukordi.

24. Sinu sugu.

Mees
Naine
Ei soovi vastata

25. Sinu vanus.

26. Sinu elukoht (omavalitsuse täpsusega).

Lisa 3. järg

Lisa 4. Intervjuu küsimused teenusepakkujale

1. TEENUS JA KLIENDI/LIIKME PROFIIL (11)

a) Palun kirjeldage oma eelmist hooaega?

Kuidas ja mismoodi **viimasel viiel aastal** teie teenusepakkumine muutunud?

Palun kirjeldage oma pakutavaid teenuseid. (Rõhk on pikemal perioodil, mitte viimasel koroonaaastal.)

b) Millised on Teie peamised sihtgrupid?

Kuidas ja kas on muutunud aastate jooksul kliendi profiil?

Kui suur on aastane klientide arv?

Kui suured on grupid?

Kas on kaitsealal matka läbi viies kehtestatud maksimaalne grupi suurus?

Kas käiakse perega? Kas ja kuidas tekib järelkasv?

c) Mis on põhikanal, kus suhtlete kliendiga/liikmetega?

Milline suhtluskanal on Teie kogukonnas kõige efektiivsem?

2. SIHTKOHT (7)

a) Millistes piirkondades matku korraldate?

Kas korraldate ka kaitsealadel matku?

Millised sihtkohad on kõige populaarsemad?

Kas ja kuidas on sihtkoha eelistused muutunud aja jooksul (matka pikkus, raskus jms)?

Kuidas ja mille alusel piirkonna valite matka läbiviimiseks? (kaugus X linnast, taristu, maastikutüüp, tõenäosuslik osalejate arv, aluskaardid olemas, turunduslikud argumendid jne)

Lisa 4. järg

b) Millised matkad/formaadid/distsid on kõige populaarsemad? (maastikutüüp, ekstreemsus, ühe-või mitmepäevased, aastaajad, kellaajad jms kombinatsioonid, persoon (matkajuht))

c) Nimetage top 3 sihtkohta. (geograafiline asukoht)

3. MÕJU LOODUSKESKKONNALE (6)

a) Milliseks hindate Teie oma teenusega kaasnevaid mõjusid looduskeskonnale?

Millist liiki teid peamiselt kaitsealal liikudes kasutate? (kruusateed, metsarajad....)

b) Kuidas Te suhtute “tundlikul ajal või tundlikel aladel” oma teenuse korraldamisse (nt lindude ja loomade pesitsuse ajal, üleujutuste ajal või suurüritused kaitsealal)?

c) Kas Teie harrastustegevus peaks kaitsealal ja väljaspool kaitsealasid toimuma sarnastel alustel? Põhjenda.

d) Kuidas hindate oma osalejate keskkonnateadlikkust?

Milliseid meetodeid kasutate keskkonnateadlikkuse tõstmiseks (prügi sorteerimine, korduvkasutatavad topsid, tule ühe autoga jne) Milliseid kanaleid selleks kasutate?

4. HÄIRINGUD/KONFLIKTID/PIIRANGUD (5)

a) Millist tüüpi asjaolud, piirangud, takistused jms häirivad kõige rohkem teie tegevuse korraldamist või läbiviimist?

Milliseid ebameeldivusi/probleeme/konflikte on tekkinud teiste teenusepakkujatega/ruumi kasutajatega/kohalike elanikega oma teenust pakkudes?

Kui sageli konflikte tekib?

Lisa 4. järg

b) Kui Te oma tegevust korraldate, siis milliseid positiivseid ja negatiivseid kokkupuuteid on teil tekkinud teiste inimestega antud alal?

Kes või mis Teid häirib? Kui sageli?

5. MAAOMAND/REGULATSIOONID (6)

a) Kas maaomand seab Teie tegevusele piiranguid?

b) Kas te oma tegevuste planeerimisel lähtute maaomandist?

Milliseid maaomandeid eelistate ja miks?

c) Millised regulatsioonid Teie tegevust toetavad või segavad?

Kas mingeid regulatsioone oleks vaja juurde?

Milline ametkond on suhtlemiseks toetav/mittetoetav?

Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks (tähtajatu piirang) ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Mina, Katre Rohumägi,
(sünnipäev) 15./12./1994)

1) annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud lõputöö Koeraga matkamise mõjud loodusmaastikel – tegevused ja mõjud, mille juhendaja on Marika Kose, salvestamiseks säilitamise eesmärgil sh digitaalarhiivis DSpace säilitamise eesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2) olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor

allkiri

Tartu, 22.05.2021

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

(juhendaja nimi ja allkiri)

(kuupäev)